

Görünmeyen Emekten Dijital Muhalefete: Instagram Üzerinden Kadınların Gündelik Direniş Pratikleri Üzerine Bir İnceleme

From Invisible Labor to Digital Dissent: An Examination of Women's Everyday Resistance Practices on Instagram

Büşra Öztürk* Cihan Ertan**

Öne Çıkanlar:

- Kadınlar Instagram'da görünmeyen emeklerini görünür kılarak toplumsal farkındalık yaratmaktadır.
- Bu süreçte mizah, hikâye ve görsellik dijital direnişin temel stratejileri olmaktadır.
- Sosyal medya, kadınlara sessiz ama etkili bir direniş alanı sağlayarak dayanışmayı güçlendirmektedir.
- Böylece bireysel paylaşımlar kolektif bir güce dönüşmekte ve toplumsal değişimi tetiklemektedir.
- Sonuçta kadınlar dijital medyada dönüşümün etkin öznesi haline gelmektedir.

Öz: Bu çalışma, kadınların sosyal medya platformlarını kullanarak toplumsal normlara ve patriyarkal baskılara karşı geliştirdikleri direnişi incelemektedir. Arlie Hochschild'ın (1983) “duygusal emek” kavramıyla tanımlanan ve genellikle kadınlara yüklenen ev içi ve bakım emeği, patriyarkal toplumsal cinsiyet normları nedeniyle görünmez hale gelmiş ve ekonomik sistemlerde ölçülmemiştir. Dijital medya, özellikle Instagram gibi platformlar, bu emeği ortaya çıkarmak için güçlü bir araç olmuştur. Kadınlar, sosyal medyada bireysel hikâyelerini paylaşarak dayanışma ağları kurmakta, bu emeği yeniden tanımlamakta ve toplumsal farkındalık yaratmaktadır. Bu çalışmada, 26 bin ile 472 bin arasında takipçiye sahip beş kadın fenomenin Instagram paylaşımları söylem analizi yöntemiyle incelenmiştir. Böylece kadınların görünmeyen emeği nasıl görünür kıldıkları ve patriyarkal normlara karşı hangi direniş pratiklerini geliştirdikleri ortaya konmuştur. Kadınlar, sosyal medya aracılığıyla (Instagram) ev içi emeğin küçümsenmesine ve görmezden gelinmesine karşı doğrudan çatışmaya girmeden, mizah, hikâyeleştirme ve görsellik gibi stratejilerle direniş göstermektedirler. Böylece kadınlar, toplumsal normlara karşı açıkça bir meydan okuma yerine, sessiz fakat etkili yöntemlerle eşitsizliği görünür kılmaktadır. Dolayısıyla çalışma, kadınların dijital medya aracılığıyla ev içindeki emeği ve duygusal yüklerini görünür kılarak, sosyal medya aracılığıyla patriyarkal normların yeniden üretimine karşı direnç geliştirdiklerini ve toplumsal dönüşüm sürecinin öncüsü haline geldiklerini ortaya koymaktadır.

Anahtar Kelimeler: Görünmeyen Emek, Gündelik Direniş, Sosyal Medya, Instagram.

* Yüksek Lisans Öğrencisi, Düzce Üniversitesi, Sosyoloji Bölümü, busraariozturk81@gmail.com,

ORCID: 0009-0005-0213-6838

** Doç., Dr., Düzce Üniversitesi, Sosyoloji Bölümü, cihanertan1@gmail.com,

ORCID: 0000-0001-7097-2655.

Highlights:

- Women make their invisible labor visible on Instagram, fostering social awareness.
 - Through humor, storytelling, and visuals, they build the core of digital resistance.
 - Social media offers a silent yet powerful space that strengthens solidarity.
 - Thus, individual posts transform into collective power driving social change.
 - Ultimately, women become active agents of transformation in digital media.
-

Abstract: This study examines women's resistance to social norms and patriarchal oppression by using social media platforms. Domestic and care labour, defined by Arlie Hochschild's (1983) concept of 'emotional labour' and generally attributed to women, has become invisible due to patriarchal gender norms and has not been measured in economic systems. Digital media, especially platforms such as Instagram, have been a powerful tool to make this labour visible. By sharing their individual stories on social media, women build solidarity networks, redefine this labour and raise social awareness. Furthermore, this study argues that women exhibit an external form of resistance through their social media content, relying on the the conceptual framework everyday resistance, Women resist the belittling and ignoring of domestic labour by employing strategies such as humour, storytelling, and visuals, without engaging in direct conflict. Rather than openly challenging social norms, women make inequality visible through 'silent' yet effective methods. This study reveals that, while women make their domestic labour and emotional burdens visible through digital media, they also present their resistance against the reproduction of patriarchal norms. In doing so, they become the pioneers of the social transformation.

Keywords: Invisible Labour, Everyday Resistance, Social Media, Instagram.

Summary

This study explores how women utilize social media platforms, particularly Instagram, as a medium for everyday resistance against patriarchal norms and the invisibility of domestic and emotional labor. Anchored in Arlie Hochschild's (1983) concept of "emotional labor," the research underscores how unpaid care work—commonly performed by women—remains undervalued and unrecognized in traditional economic and social systems. As a visually driven digital platform, Instagram, emerges as a space where women can document, critique and share their experiences of invisible labor. This transforms individual grievances into collective awareness and cultural resistance.

The study is grounded in the theoretical framework of everyday resistance, which refers to subtle, often covert actions through which marginalized individuals challenge existing power relations. Instead of engaging in direct or confrontational activism, women utilize strategies such as humor, irony, storytelling, self-deprecating narratives, and visual expression to resist entrenched gender expectations. These creative practices not only help to articulate resistance as well as

facilitating emotional expression, community building, and solidarity among users who are navigating similar burdens.

Methodologically, the study employs qualitative discourse analysis and focuses on the Instagram content by five Turkish female influencers. Each influencer has a number of followers ranging from 26,000 to over 470,000. These influencers frequently post about motherhood, housework, and the gendered emotional load. Their narratives reveal how seemingly mundane experiences—like exhaustion from domestic chores or feeling unrecognized—are shared in ways that politicize personal life. Hashtags such as #invisiblelabor and #mentalload function as discursive tools that help reframe private struggles as public, political issues.

The findings suggest that Instagram serves as a “safe” yet powerful arena for expressing dissent. Women transform their daily frustrations into narratives and visual representations that challenge societal norms and expose the emotional burden associated with gendered labor. While certain posts explicitly criticize traditional roles, others employ satire to expose contradictions in societal expectations. These strategies align with Hollander and Einwohner’s (2004) typology of resistance, which identifies both recognized and unrecognized forms of opposition. Even when the target (such as a spouse or audience) does not acknowledge the content as resistant, it still holds subversive meaning for informed observers and fellow participants.

Moreover, the study contributes to feminist media scholarship by demonstrating that digital platforms can support non-institutionalized, grassroots activism. Instagram functions not only as a communication tool but, but also as a platform for cultural negotiation, where gender roles, identities, and labor are continuously being questioned and redefined. Women’s everyday posts create a form of counterpublic—a space where shared experiences of gender inequality become the basis for critical dialogue and empowerment.

In conclusion, this research highlights how the digital sphere, particularly Instagram, empowers women to make their invisible labor visible, challenge patriarchal ideology, and build solidarity. These everyday acts of sharing and storytelling constitute a decentralized but impactful form of resistance. They illustrate how digital practices can foster feminist consciousness and contribute to broader social change by transforming individual experiences into collective calls for recognition, justice, and equality. Furthermore, these platforms not only provide visibility to traditionally marginalized voices but also empower women to develop agency, reclaim narrative control, and actively participate in the shaping of cultural discourses from the grassroots level. The fluid, interactive nature of digital media allows resistance to take multiple forms—emotional,

symbolic, and political—reaching wide and diverse audiences across social and geographic boundaries.

Giriş

Toplumsal cinsiyet eşitsizliği, kadınların ekonomik, sosyal ve kültürel haklarını sınırlayan, çok katmanlı bir yapı olarak varlığını sürdürmektedir. Bu eşitsizliğin en görünür olmayan ama en yaygın biçimlerinden biri, ev içindeki "görünmeyen emek"tir (Oakley, 1974). Hochschild'ın (1983) "duygusal emek" kavramıyla literatürde genişleyen bu alan, fiziksel işlerin yanında zihinsel ve duygusal yükleri de kapsar. Ev işleri, çocuk bakımı, yaşlı ve hasta bakımı gibi maddi karşılığı olmayan ama yaşamın sürdürülebilirliği açısından zorunlu olan işler, toplumsal olarak kadınlara atfedilmiş ve kapitalist sistemin görünmez bileşenlerine dönüştürülmüştür (Hochschild 1983, akt. Numan, 2017: 31). Bu durum, kadınları yalnızca özel alanda değil, kamusal alanda da ikinci plana itmekte ve toplumsal cinsiyet eşitsizliklerini pekiştirmektedir (Beauvoir, 1980). Emegin değeri cinsinden ortaya çıkan bu toplumsal cinsiyet eşitsizliği, salt kadınlar üzerinden tanımlanan emek yoğun pratikleri değersizleştirmekle kalmamakta aynı zamanda bu değersizleştirmenin bir sonucu olarak, sömürülebilir bir alanda konumlandırmaktadır.

Kadın emegini görünmez kılan temel unsurlardan biri doğallaştırılmasıdır. "Ev içi", "aile" ve "özel alan" gibi kavramlar patriyarkal kapitalizm bağlamında toplumsal üretimden ayrıştırılmış, yeniden üretim alanı olarak tanımlanmış ve bu alandaki cinsiyete dayalı işbölümü meşrulaştırılmıştır (Savran ve Demiryontan, 2022: 11). Kadınların ev içindeki işleri yalnızca günlük yaşamın devamlılığını sağlamaz. Aynı zamanda kapitalist sistemin sürekliliğini de sağlar. Costa ve James (Tong ve Botts, 2021: 135'de belirtildiği gibi), kadınların yalnızca maddi bakım sağlamadıklarına, duygusal destek sunarak gelecekteki işçilerin yeniden üretimine de katkı sunduklarına işaret etmektedirler. Buna karşın, tarihsel süreç boyunca bu emek biçimleri sistematik olarak değersizleştirilmiş ve kamu politikalarında hesaba katılmamıştır (Dedeoğlu, 2000; Özkaplan, 2009).

Feminist tarihçiler, kadının tarihteki görünmezliği ile ataerkil düşünce arasındaki ilişkiye dikkat çekmiş, bilimsel bilgiyi de bu görünmezliği yeniden üretmekle eleştirmişlerdir (Çakır, 2011: 507). Kadın emeginin görünmezliği yalnızca ekonomik boyutta olmamakla birlikte, toplumsal sonuçlar da doğurmaktadır. Kadınlar ücretli işgücüne katılsalar bile ev içi işler, üzerlerindeki "çifte mesai" yükünü artırmakta ve onları kamusal alanda ikincil konuma itmektedir (Hochschild, 1983; Berktaş, 2011; Aktaş, 2013). Bu eşitsiz sistemin devamını sağlayan ana nedenlerden biri, toplumsal cinsiyet rolleri ve patriyarkal ideolojidir (Sultana, 2019: 425). Kadın emeği doğal bir görev olarak kabul edilirken; erkekler üretken, dış dünyada varlık gösteren bireyler

olarak tanımlanmakta, bu algı medya, eğitim ve kültürel normlar aracılığıyla sürekli yeniden üretilmektedir (Ünlü, 2024; Şakrak, 2020).

Toplumsal konum açısından dezavantajlılık yaratan ve olumsuz sonuçlar doğuran bu toplumsal cinsiyet rejimi karşısında kadınlar, politik bir özne/aktör olarak, kendilerini sosyal, ekonomik ve kültürel olarak ikincil konuma yerleştiren iktidar odaklarına yönelik hak ve kimlik temelli mücadelelerini sürdürmektedirler. Bu bağlamda, kadınların, açıkça ve kolayca görünmeyen, günlük yaşamın çatlakları içinde yuvalanmış, gündelik direniş pratiklerine odaklanmak, en az söz konusu mücadelenin daha organize biçimlerini mercek altına almak kadar önemli görünmektedir. Zira kadın aktörler, patriarkal sistemin eşitsiz toplumsal cinsiyet düzenine, gündelik direniş pratikleri aracılığıyla başkaldırmakta, direnmekte ve bu düzenin somutlaştığı iktidar odaklarının altını oarak güçlenme deneyimi edinmektedirler (McKinley vd, 2021; Agarwal, 1994; El-Kholy, 2002).

Bu noktada sosyal medya, özellikle ev içi sorumlulukları nedeniyle kamusal alanda görünürlüğü sınırlanan kadınlar için alternatif bir direniş alanı işlevi görmektedir. Kadınlar, evden çıkmadan gündelik deneyimlerini paylaşarak toplumsal normları sorgulamakta, benzer deneyimler yaşayanlarla dijital dayanışma ağları kurmakta ve böylece kamusal alana farklı bir biçimde dâhil olabilmektedir. Bu durum, özel alan ile kamusal alan arasındaki keskin sınırları aşındırmakta ve gündelik direniş pratiklerinin dijital mecralarda görünürlük kazanmasını sağlamaktadır (Tufekci, 2017; Clark, 2016; Freelon, 2020). Dolayısıyla sosyal medya, yalnızca bireysel ifade alanı değil, ev içiyle sınırlı görünen kadınlık deneyimlerinin politik ve kolektif bir söyleme dönüşmesine olanak tanıyan üretken bir direniş sahasıdır. Bu bağlamda, çalışmanın tartışma zemini “hashtag feminizmi” kavramıyla da ilişkilendirilebilir. Hashtagler, kadınların şiddet, taciz ve toplumsal cinsiyet eşitsizliğine dair deneyimlerini görünür kılmalarına, örgütlenmelerine ve farklı coğrafyalardan kadınlarla ortak bir dil kurmalarına imkân tanımıştır (Chen, Pain & Barner, 2018: 199-201).

Hashtag feminizmi, feminizmin dijital ağların yayılım gücünü kullanarak etkisini genişletmesine olanak sağlamış, kadınların kendi hikâyelerini kendi kelimeleriyle yazabilecekleri alternatif bir alan yaratmıştır (Uzun Yedekçi, 2025). Nitekim Türkiye’de yapılan çalışmalar da Instagram üzerinden inşa edilen dişil söylemin, hashtagler aracılığıyla görünürlük kazandığını ortaya koymaktadır (Uzun Yedekçi & Aydoğan Boschele, 2022). Bu perspektiften bakıldığında, sosyal medya yalnızca bireysel ifade ve görünürlük olmadığı, bunun yanında feminist dayanışmanın dijital formda kurulduğu bir direniş alanı olarak da değerlendirilebilir.

Enformasyon teknolojilerindeki gelişmelere koşturarak, bireylerin kendilerini ifade etme, ortaya koyma, sunma ve düşüncelerini dile getirmelerine olanak tanıyan dijital alanların sayısındaki artış, toplumsal gerçekliğin birbiriyle çatışma ve mücadele halinde olan, birbirine direnen formlarının hızlı ve yoğunluklu bir dolaşım içinde olmalarını olanaklı hâle getirmektedir. Bu çerçevede yapılan araştırmalar, sosyal medyanın gündelik direnişin pratik edildiği önemli bir araç olduğunu göstermektedir (Jost vd., 2018; Valenzuela, 2013; Olubunmi, 2015; Bulut ve Yeşilyurt, 2023; Ufuophu-Biri ve Ojoboh, 2017). İletişim ve enformasyon teknolojilerinin çoğalması, mücadelenin biçimlerini dönüştürürken bireylerin bu teknolojilerin sunduğu fırsatları kullanmalarını da kaçınılmaz kılmaktadır (Fiske, 1994: 240). Dijital medya çatısı altında toplanabilecek sosyal medya platformları ve bloglar, kadınların toplumsal cinsiyet eşitsizliğine karşı geliştirdiği direnişi güçlendiren araçlar olmuştur (Nartey, 2024). Özellikle ev içinde konumlanan kadınlar için sosyal medya, sokağa çıkmadan düşüncelerini paylaşabilecekleri, gündelik deneyimlerini görünür kılacakları ve böylece ev içinden kamusal alana taşan bir direniş alanı işlevi görmektedir. Instagram gibi görsel üretimine dayalı platformlar, kişisel anlatıların yanı sıra toplumsal eleştirilerin de yayılmasında etkili roller üstlenmiştir (Boyd, 2014; Nartey, 2024). Kadınlar, bu platformlarda ev içindeki iş yükünü ve toplumsal cinsiyet normlarının dayattığı baskıları ifşa etmekte; mizah, hikâyeleştirme ve görselleştirme gibi araçlarla kendi hikâyelerini oluşturmaktadır (Tüfekci, 2017). Literatürde bu süreç, #görünmezemek ve #mentalyük gibi etiketler üzerinden kolektif bir kadın öznesinin inşası ve dijital dayanışma pratikleriyle ilişkilendirilmektedir (Freelon, 2020; Haraway, 1991). Böylelikle bireysel deneyimlerin görünür kılınması, aynı zamanda toplumsal normlara karşı geliştirilen kültürel bir direniş biçimini temsil etmektedir (Fiske, 2021).

Bu çalışmanın amacı, kadınların sosyal medya platformlarını kullanarak toplumsal normlara ve patriyarkal baskılara karşı geliştirdikleri direnişi incelemektir. Bu bağlamda, çalışma, sosyal medyada popüler olan akımlar ve kadın temsillerinin, evdeki kadınların kendilerini ifade etme biçimlerini nasıl etkilediğini, bu temsiller üzerinden ataerkil değerlerle hesaplaşan bir kadınlığın inşasını, görünmeyen emek ve gündelik direnişin dijital formu arasındaki ilişki çerçevesinde, Instagram platformundan örneklerden hareketle tartışmayı hedeflemektedir. Arlie Hochschild'ın (1983) "duygusal emek" kavramıyla tanımlanan görünmez ev işleri ve bakım emeği, patriyarkal toplumsal cinsiyet normları nedeniyle genellikle kadınlara yüklenmiş ve ekonomik sistemlerde ölçülmediği için görünmez hale gelmiştir. Söz konusu çalışma, dijital medyanın, bu görünmez emeğin görünür kılınmasında güçlü bir araç olduğuna yönelik bir okuma yapma saikiyle, bir sosyal medya aracı olarak Instagram üzerine odaklanmaktadır.

Bu doğrultuda, 26 bin ile 472 bin arasında takipçiye sahip beş Instagram fenomeninin paylaşımları, söylem analizi yöntemleriyle incelenmiştir. Analiz kapsamında, kadınların ev içi emek ve bakım yüklerini görünür kılmak için başvurdukları stratejiler mizah, hikâyeleştirme ve görsel anlatım gibi araçlarla desteklenmiş direniş pratikleri olarak değerlendirilmiştir. Bulgular, bu paylaşımların yalnızca bireysel farkındalık değil, kolektif dijital dayanışma ağları oluşturduğunu ve gündelik direnişin dijital formunu yansıttığını da ortaya koymaktadır. Kadınlar, sosyal medyada bireysel hikâyelerini paylaşarak dayanışma ağları kurmakta, bu emeği yeniden tanımlamakta ve toplumsal farkındalık yaratmaktadır. Kadınlar, sosyal medyada bireysel hikâyelerini paylaşarak dayanışma ağları kurmakta, bu emeği yeniden tanımlamakta ve toplumsal farkındalık yaratmaktadır.

Mercek altına alınan Instagram hesaplarının analizinden elde edilen sonuçlar kapsamında bu çalışma, kadınların dijital medya aracılığıyla ev içindeki emeği ve duygusal yüklerini görünür kılarak, patriyarkal normların yeniden üretimine karşı direnç geliştirdiklerini ortaya koymaktadır. Kadınlar, sosyal medya platformlarında bireysel farkındalık yaratmanın ötesine geçerek toplumsal dönüşümün öncüsü haline gelmektedirler. Kadınların sosyal medya üzerinden görünmeyen emeklerini görünür hale getirmeleri, toplumsal normlara karşı geliştirdikleri dirençle birlikte, dijital ortamda toplumsal değişim için önemli bir zemin hazırlamaktadır. Bu çalışma, sosyal medyanın bireysel deneyimlerin paylaşılmasında olduğu kadar, gündelik direniş, toplumsal değişim ve kalıcı eşitlik mücadelesinde de güçlü bir araç olduğuna dair yeni perspektifler sunmayı amaçlamaktadır. Bu çerçeveden hareketle çalışmada sırasıyla, öncelikle gündelik direnişin kavramsal çerçevesi çizilecek, sonrasında gündelik direniş ve sosyal medya arasındaki köprünün kurulmasına, çalışmanın metodolojik çerçevesinin çizilmesine, bulguların tartışılmasına ve sonuç bölümüne yer verilecektir.

Direniş Kavramsallaştırmak: Tipolojiler ve Gündelik Direniş Pratikleri

Direniş pratiklerini kavramsallaştırmaya ve onu güçle ilişkili bir biçimde anlamaya yönelik olarak yapılan kuramsal çabalar, direnişin örgütlü ya da örgütsüz, açık ya da gizli, niyetli ya da niyetsiz ve doğrudan ya da sembolik olabileceğine işaret etmekle birlikte, tüm formlarının ortak özelliğinin, gücün altını oyma, ona karşı durma, onunla hesaplaşma, onu zayıflatma ya da atlatma olduğuna dikkat çekmektedir (Hollender ve Einwohner, 2004; Johansson ve Vinthagen, 2014; Johansson ve Vinthagen, 2020; Baaz vd., 2016; Scott, 2013; Turiel, 2003). Hollender ve Einwohner (2004), direniş sergileyen aktörlerin eylemliliklerinin niyeti, direnişin hedefleri ve diğer gözlemciler tarafından nasıl tanımlandığı temelinde bir direniş tipolojisi oluşturmuşlardır. Bu tipolojiye göre direniş, açık, örtük, kasıtsız, hedef tanımlı, dışarıdan tanımlı, gözden kaçırılan

ve teşebbüs edilen biçimde ortaya çıkabilmektedir. Açık direniş hem eylem sahibinin direniş niyetini taşıdığı hem hedefler hem de gözlemciler tarafından direniş olarak tanımlanan eylemlilikleri içerir. Örtük direniş ise, hedefler tarafından fark edilmeyen ancak kültürel farkındalığa sahip gözlemciler tarafından direniş olarak tanımlanan eylemlere işaret etmektedir (Hollander ve Einwohner, 2004). Kasıtsız direnişin, aktörün direniş niyetinde bulunmadığı ancak hedef ve gözlemciler tarafından direniş olarak görülen bir direniş tipine işaret ettiğini ileri süren Hollander ve Einwohner (2004), hedef tanımlı direnişinse sadece hedef tarafından direniş olarak tanımlandığı durumlara işaret ettiğini ifade etmektedir. Dışarıdan tanımlanan direniş, aktörler ve hedefleri tarafından direniş olarak kabul edilmeyen ancak üçüncü taraflarca direniş olarak tanımlanan eylemlilikleri tanımlarken, gözden kaçırılan direniş, aktörün ve hedefinin direniş olarak tanımladığı ancak gözlemcilerin farkında olmadığı, teşebbüs edilen direniş ise aktörün direniş niyetinde olduğu ancak ne hedef ne de gözlemciler tarafından direniş olan tanımlandığı direniş tiplerine işaret etmektedir (Hollander ve Einwohner, 2004).

Direnişe ilişkin sözü edilen bu kavramsal çerçeve, direniş pratiklerinin geniş evreni içerisinde bulunan ve bu araştırmanın aktörlerinin eylemliliklerinin niteliğine işaret eden gündelik direnişi de kapsamaktadır. Gündelik direniş, güç ilişkileri içerisinde ortaya çıkan ve bu ilişkilerin altını oyma potansiyeli taşıyan, mikro, dağınık ve geçici olabilmesi sebebiyle genellikle gözden kaçırılabilen, bireylerin gündelik yaşam akışları içinde ortaya çıkan pratiklere işaret etmektedir (Hollander ve Einwohner, 2004).

Gündelik direniş, yüksek seviyede bireysel ve yeteri kadar politik olmaması sebebiyle hedef olduğu eleştirilerin aksine, anti-hegemonik eylemliliklere ev sahipliği yapmasıyla politiktir ve mikro karakterinden dolayı devrimci olmasa da var olan güç ilişkilerini zayıflatıcı etkisiyle ilerlemecidir (Fiske, 2005: 9). Scott (2019) gündelik direnişin, bireylerin açık bir çatışmaya girmeden, alay, paylaşım ya da hikâyeleştirme yoluyla normları sorgulamasını içeren bir eylemlilik hâli olduğuna dikkat çekmektedir. Johansson ve Vinthagen’de (2020: 30) bütünlüklü bir tanım getirme çabası içinde gündelik direnişin, kamusal alanda görünür ya da biçimsel açıdan organize olmayan ancak hedefinde bulunan hegemonik ilişkiyle müzakere ve çatışma halinde olan, tâbi pozisyondakilerin gündelik pratiklerinden oluştuğuna işaret etmektedirler. Bu bağlamda, yapılan ampirik çalışmalar, gündelik direniş olarak çerçevelenebilecek pratiklerin evreninin genişliğine ve tüm bu pratikler üzerinden bireylerin, iktidar ilişkileri içinde var olurlarken, diğer taraftan onunla müzakereye girdiklerine ve hatta onu reddettiklerine işaret etmektedir. Bir kadının tükettiği medya içeriğinden, ataerkil değerlere karşı gelmek konusunda güçlenme yaşaması (Fiske, 2021), yabancı düşmanlığına maruz kalan bireylerin bununla başa çıkmak için gündelik yaşam

karşılaşmalarında diyalog geliştirme, cevap verme, hafife alma gibi taktikler kullanması (Ellefsen ve Sandberg, 2021), mekânların amacının ve belirlenmiş kurallarının dışında tüketilmesi (Fiske, 2005), kamusal alanın grafiti aracılığıyla muhalif düşüncelerin ifade edildiği bir sahaya dönüştürülmesi (Awad vd., 2017) bu geniş pratik evrenin örnekleri olarak gösterilebilir. Dolayısıyla gündelik direniş, gündelik yaşam evreninin zengin pratik dünyasına yayılmış olarak düşünülebilir. Bu bağlamda, iktidarla ilişkisi hesaba katılmaksızın düşünülemeyecek gündelik direniş, iktidarın yaygın ve her yerde olma özelliğini paylaşmaktadır. Foucault'nun (1978) iktidar ve direniş anlayışı da bu çerçevede bütünleyici bir katkı sunmaktadır. Foucault'ya (1978) göre, iktidar yalnızca baskı uygulayan bir yapı değildir. İktidar bunun yanında üretken bir ilişkiler ağıdır ve her yerde mevcuttur. Bu yaygınlık, direnişin de her yerde bulunabileceği anlamına gelir. Dolayısıyla, bireylerin gündelik yaşamlarının en sıradan anlarında dahi direniş biçimleri üretmeleri mümkündür. Foucault'nun bu yaklaşımı, gündelik direnişin bir tepki olmanın yanında, iktidarı ifşa eden ve dönüştürmeye çalışan üretken bir süreç olduğunu vurgular. Bu bakış açısı, çalışmanın odağındaki sosyal medya temelli mikro direniş pratiklerini kavramsal olarak derinleştirmektedir.

Gündelik direniş cinsinden düşünüldüğünde, genel anlamıyla medyayı da direnişin ve toplumsal dönüşümün önemli araçlarından biri olarak değerlendirmek mümkündür (Yanık ve Öztürk, 2014). Geleneksel medya, genellikle egemen güçlerin söylemlerini yaymak için kullanılsa da alternatif medya pratikleri ezilen ve marjinalleşmiş grupların seslerini duyurmalarında etkili olmuştur (Aydoğan ve Kırık, 2012: 64). Son yıllarda dijital medya, bu dinamikleri daha da derinleştirerek toplumsal mücadelelerin görünürlüğünü artırmış ve yeni direniş biçimlerinin ortaya çıkmasını mümkün kılmıştır. Dijitalleşme, geleneksel medyanın yerel ve ulusal sınırlarını aşarak, farklı coğrafyalardaki geniş kitlelere bilgi ve haber ileten bir ağ oluşturmuştur. Bu süreç, direnişin sadece fiziksel alandan sanal ortama taşınmasını sağlamakla kalmamış, toplumsal değişim taleplerinin daha geniş bir kitleye ulaşmasını mümkün kılmıştır (Sönmezer ve Ilgaz Büyükbaykal, 2024: 757). Günümüzde dijital medya, bireylerin ve toplulukların politik, sosyal ve kültürel değişim taleplerini daha görünür hale getirerek direniş alanını genişletmektedir (Uzunoğlu, 2022: 83). Özellikle sosyal medya platformları, bireylerin doğrudan iletişim kurabildiği, örgütlenebildiği ve kitlesel farkındalık yaratabildiği alanlar sunarak direnişin çok boyutlu bir şekilde örgütlenmesine katkı sağlamaktadır (Laughey, 2010: 66-67).

Dijital Medya Bağlamında Kadınların Gündelik Direnişi

Dijital medyanın, bireylerin günlük yaşamlarında karşılaştıkları toplumsal baskılara karşı mikro direnişler geliştirmelerine olanak tanıyan bir araç olduğu ileri sürülebilir. Bu araç

dolayısıyla bireyler, egemen söylemlere karşı çıkmanın sadece fiziksel meydan okumalarla sınırlı olmayan; kendi deneyimlerini paylaşabildikleri, kolektif hareketler oluşturabildikleri ve kitlesel farkındalık yarattıkları bir alana erişim sağlayarak, gündelik direnişlerini ortaya koyma olanağını elde etmektedirler (Çalışkan ve Mencik, 2015; Uzunoğlu, 2022; Laughey, 2010: 66-67). Bu bağlamda kadınların sosyal medyayı kullanma yordamları ve bunlar üzerinden geliştirdikleri direniş pratikleri, gündelik direnişin kavramsal çerçevesinden değerlendirilebilir. Kadınlar, ev içi emeğin küçümsenmesine karşı mizah, hikâyeleştirme ve görsel dil gibi taktiklerle, kadını ve emeğini ikincil pozisyona yerleştiren toplumsal normlara dijital alanın sunduğu olanaklar çerçevesinde direnebilmektedirler. Kadınların bireysel yaşamları içerisinde ortaya çıkan bu gündelik direniş deneyimlerinin sosyal medya araçları üzerinden yayılması, uygulanan taktiklere ilişkin bilginin diğer aktörlerle paylaşılmasına ve bireysel direnişin daha kolektif formuna evrilmesinin yolunun açılmasına olanak tanımaktadır (Mathison, 2019). Sosyal medyada kadınlar tarafından üretilen içerikler, kadınların bireysel deneyimleri üzerinden patriyarkal iktidar ilişkilerini görünür kıldığı, sorguladığı ve dönüştürdüğü araçsal bir işlevi yerine getirmektedir. Böylece, görünmeyen emek yalnızca paylaşılma ile kalmamakta, aynı zamanda yapısal eşitsizliklerin altı çizilerek kültürel bir direniş pratiğine dönüşmektedir.

Dolayısıyla sosyal medya platformları, kadınların günlük yaşamlarında karşılaştıkları zorlukları ve toplumsal baskıları daha geniş kitlelere aktarmalarına olanak verirken, toplumsal normları sorgulamalarına ve değiştirmelerine de zemin hazırlamaktadır (Loza, 2014, akt. Gedik, 2020: 133). Özellikle hashtag feminizmi gibi dijital hareketler, bireylerin küçük ama anlamlı direnişler geliştirmelerine olanak tanımış, bu sayede toplumsal cinsiyet eşitsizliğine karşı daha büyük ölçekli bir farkındalık yaratılmıştır. Kadınlar, dijital medyanın sunduğu imkânlarla yerelden küresele uzanan etkili bir direniş ve dönüşüm ağı oluşturmuş, #MeToo ve #WomensMarch gibi dijital hareketlerle cinsel şiddet, toplumsal cinsiyet eşitsizliği ve beden hakları gibi konularda büyük ölçekli değişim taleplerini küresel bir boyuta taşımıştır (Kaya, 2018: 563). Kadınların dijital platformlarda birbirlerinin deneyimlerine tanıklık ederek ve seslerini duyurarak toplumsal cinsiyet temelli şiddetle mücadelede yarattığı farkındalık, bu direniş biçimlerinin kalıcı ve küresel etkiler yaratmasına olanak tanımıştır (Clark, 2016: 789; Banet-Weiser, 2018: 267).

Instagram ve benzeri sosyal medya platformları, kadınların görünmeyen ev içi emeklerini görünür hale getirerek toplumsal cinsiyet normlarına karşı direnç geliştirmelerini destekleyen güçlü araçlar haline gelmiştir (Haraway, 1991). Bu platformlar, bireysel deneyimlerin kolektif farkındalığa dönüşmesine olanak tanıırken (Schultz, 2018; Bivens & McDonald, 2021), toplumsal cinsiyet eşitsizliklerine karşı dijital bir eleştiri alanı da sunmaktadır (Gray & Sweeney, 2020).

Özellikle Instagram, görsel dil ve estetik aracılığıyla ev içindeki emeğin toplumsal algısını yeniden şekillendirmekte önemli bir rol oynamaktadır. Jenkins (2016), sosyal medyanın kadınların seslerini duyurabilmesi ve dijital aktivizm aracılığıyla toplumsal cinsiyet eşitsizliklerine karşı etkili bir biçimde mücadele edebilmesinin önemini vurgulamaktadır. Diğer yandan, Haraway (1991), kadınların deneyimlerini paylaştığı dijital ortamların, cinsiyetin yeniden üretilmesi ve toplumsal yapıların sorgulanması için kritik bir platform sağladığını belirtmektedir. Kadınlar, günlük yaşamlarının yorucu detaylarını paylaşımlar aracılığıyla görünür kılmakta ve bu emeğin sürekliliğini ve değerini vurgulamaktadırlar. Ev işleri, çocuk bakımı gibi geleneksel olarak kadın görevleri olarak görülen işler, sosyal medya paylaşımlarıyla eleştirel bir bakış açısıyla sunulmakta ve bu da toplumsal algıları sorgulama fırsatı yaratmaktadır (Butler, 2005). Kadınların dijital platformlar aracılığıyla kendi hikâyelerini anlatmaları, bireysel deneyimlerin ötesine geçerek toplumsal eşitsizliklere karşı bir direniş pratiği haline gelmektedir ve bu konu, feminist medya çalışmaları ve dijital aktivizm literatüründe sıkça tartışılmaktadır (Banet-Weiser, 2018; Clark-Parsons, 2019).

Hashtag'ler ise dijital aktivizmin kritik araçlarından biri haline gelmiştir. Kadınlar, #görünmezemek ve #mentalyük gibi etiketleri kullanarak ev içi emeğin bireysel bir sorundan ziyade toplumsal bir mesele olduğunu ifade eder. Bu tür hashtag'ler aracılığıyla oluşan dijital dayanışma ağları, bireylerin yalnız olmadıklarını hissetmelerine yardımcı olur ve kolektif bir direnişin inşasına katkı sağlar (Tufekci, 2017; Freelon, 2020). Kadınların, "kusursuz anne" ve "kusursuz kadın" gibi toplumsal beklentilere meydan okuması, Instagram'da geniş bir yer bulmaktadır. Paylaşımlar aracılığıyla bu baskılara dikkat çekmek, toplumsal normların yeniden tartışılmasına zemin hazırlar (Beauvoir, 1980). Örneğin, güzellik standartlarını eleştiren ya da anneliğin idealize edilmesine karşı çıkan gönderiler, kadınların bireysel hikayelerini toplumsal bir direniş alanına dönüştürmektedir. Bu platform, geniş kitlelere ulaşma gücü sayesinde kadınların görünmeyen emeklerini görünür kılmada önemli bir rol oynar. Instagram'daki bu içerikler, görünmeyen emeği bireysel problemin yanında, toplumsal bir eşitsizlik olarak çerçeveler. Dijital platformlar, bireysel hikayeleri toplumsal sorunlara dönüştürerek yeni bir aktivizm modeli sunmaktadır (Tufekci, 2017).

Sonuç olarak, dijital medya, kadınların toplumsal yapıları, normları ve güç ilişkilerini dönüştürme potansiyeline sahip güçlü bir araçtır. Kadınlar, dijital platformlar aracılığıyla seslerini duyurmak, toplumsal cinsiyet eşitsizliğine karşı kolektif hareketler oluşturmak ve geleneksel güç dinamiklerine meydan okumak suretiyle toplumsal değişimin şekillenmesinde aktif bir rol üstlenmektedir. Dijital platformlar, kadınların bireysel hikâyelerini paylaşarak kolektif dayanışma kurmalarına olanak sağlamış ve toplumsal eşitlik ve adalet taleplerini daha geniş kitlelere

ulaştırarak kalıcı değişim için bir zemin oluşturmuştur (Sönmezer ve Ilgaz Büyükbaykal, 2024: 757).

Yöntem

Bu araştırmada, kadınların Instagram fenomenleri aracılığıyla görünmeyen emek ve toplumsal cinsiyet rollerine dair geliştirdikleri direniş söylemleri, nitel araştırma desenlerinden söylem analizi çerçevesinde incelenmektedir. Söylem analizi, yazılı ve sözel metinlerde yer alan anlam katmanlarını, kullanılan dilsel yapıları ve bu yapıların inşa ettiği toplumsal ilişkileri derinlemesine çözümlemeyi hedefleyen bir yaklaşımdır (Çelik ve Ekşi, 2013). Bu çalışmada söylem analizi süreci üç aşamada yürütülmüştür: İlk olarak, seçilen fenomenlerin belirlenen tarih aralığındaki gönderileri derlenmiştir. İkinci aşamada, gönderilerdeki metinsel ve görsel unsurlar kodlanmış; ev içi emek, bakım yükü, toplumsal cinsiyet rolleri, mizah ve ironi gibi temalar ayırt edilmiştir. Son aşamada ise bu temalar bir araya getirilerek söylem örüntüleri oluşturulmuş ve gündelik direniş ile toplumsal cinsiyet literatürü çerçevesinde yorumlanmıştır. Böylece fenomenlerin paylaşımları yalnızca içeriğin yüzeysel anlamı üzerinden incelenmemiş, bunun yanında kullanılan dilin, mizahın, ironinin ve görsel stratejilerin ardındaki ideolojik anlamlar ve toplumsal cinsiyet normlarına yönelik tutumlar bağlamında analiz edilmiştir. Amaç, bu fenomenlerin söylemlerinin görünmeyen emeği ve duygusal yükü nasıl inşa ettiği, ataerkil yapıları ne şekilde sorguladığı veya yeniden ürettiği ve nihayetinde bir direniş potansiyeli taşıyıp taşımadığına dair derinlemesine bir anlayış geliştirmektir. Bu analiz, kadınların sosyal medya üzerinden kurdukları dilsel ve görsel dünyanın, toplumsal cinsiyet eşitsizliğine karşı bir duruş sergileme ve alternatif anlamlar üretme potansiyelini ortaya çıkarmayı amaçlamaktadır.

Araştırma kapsamında, amaçlı örneklem yöntemi tercih edilmiştir. Creswell (2014), amaçlı örnekleme yöntemini, belirli bir kritere dayanarak katılımcı seçimi yapılan bir yöntem olarak tanımlar. Araştırmada kullanılan örneklem, ev içi emek, toplumsal cinsiyet eşitsizliği ve bakım emeği gibi konularda içerik üreten, toplumsal farkındalık yaratmayı hedefleyen, Instagram platformunda aktif olan kadın fenomenlerden oluşmaktadır. Örneklem, 26 bin ile 472 bin arasında değişen takipçi sayılarına sahip, içerikleriyle geniş kitlelere ulaşan ve kadınların görünmeyen emeklerini görünür kılmayı amaçlayan içerik üreticilerini kapsamaktadır. Bu fenomenlerin sosyal medya pratikleri, içerik üretim motivasyonları ve toplumsal cinsiyet eşitsizliklerine karşı direniş stratejileri detaylı bir şekilde analiz edilmiştir.

Araştırmanın temel amacı, kadınların sosyal medya platformlarında, özellikle Instagram’da, ev işleri ve toplumsal cinsiyet normlarına karşı nasıl bir direniş sergilediklerini anlamaktır. Bu doğrultuda, araştırmanın temel sorusu şu şekilde formüle edilmiştir: Kadınlar, sosyal medya

aracılığıyla toplumsal normlara ve baskılara karşı nasıl bir direniş göstermektedir? Bu paylaşımlarda gündelik direniş pratikleri hangi söylemsel stratejilerle (mizah, ironi, hikâyeleştirme vb.) inşa edilmektedir? Araştırmanın temel problemi ise, görünmeyen emeğin dijital mecralarda nasıl görünür hale getirildiği ve bu sürecin gündelik direniş biçimleriyle nasıl ilişkili olduğudur.

Araştırma bağlamı, çevrimiçi ortamdır ve veriler yalnızca kamuya açık, Instagram hesaplarından elde edilmiştir. Çalışmanın odak noktası, kadın fenomenlerin Instagram paylaşımlarında ev içi emeğe ve toplumsal cinsiyet eşitsizliklerine yönelik eleştirel söylemleri ve bu söylemlerin direniş pratiklerini nasıl şekillendirdiğidir. Bu doğrultuda örneklem amaçlı örnekleme yöntemiyle oluşturulmuş ve seçim süreci üç aşamada yürütülmüştür. İlk aşamada, 26 bin ile 472 bin arasında takipçiye sahip, halka açık ve Türkçe içerik üreten Instagram hesapları belirlenmiştir. İkinci aşamada, bu hesapların bireysel içerik üreticisi olması (kurumsal ya da yalnızca ticari amaçlı olmaması) ve çalışma dönemi olan Haziran-Aralık 2024 arasında ev içi emek, bakım ve toplumsal cinsiyet eşitsizliği temalarını düzenli olarak ele almaları ölçüt olarak alınmıştır. Üçüncü aşamada, fenomenlerin içeriklerinde doğrudan hashtag kullanımı bulunmasa da paylaşımların kavramsal olarak görünmeyen emek, gündelik direniş ve toplumsal cinsiyet temalarıyla ilişkili olması dikkate alınmıştır. Nihai örneklem bu kriterler doğrultusunda beş fenomen hesabından oluşmuştur (bkz. Tablo 1). Her bir fenomenden yalnızca bir veya iki gönderi seçilmiş ve bu gönderiler söylem analizi kapsamında çözümlenmiştir. Ayrıca etik ilkeler gereği, yalnızca kamuya açık paylaşımlar incelenmiş, kullanıcı adları ise anonimleştirilerek aktarılmıştır.

Tablo 1:

Instagram Fenomenlerin Bilgileri

Fenomen Takma adı	Gönderi Tarihi	Takipçi Sayısı	Mesleği	Hesap Türü
Fenomen 1- Ayşe	6 Kasım 2024	472 Bin	Influencer	Bireysel/ açık
Fenomen 2- Hülya	12 Ağustos 2024	101 Bin	Influencer	Bireysel/ açık
Fenomen 3- Aslı	12 Ekim 2024 13 Aralık 2024	46 Bin 800	Influencer	Bireysel/ açık
Fenomen 4- Zehra	13 Aralık 2024	46 Bin 700	Influencer	Bireysel/ açık
Fenomen 5- Aysel	8 Aralık 2024	26 Bin 900	Influencer	Bireysel/ açık

Araştırma yalnızca kamuya açık Instagram hesaplarından elde edilen verilerle yürütülmüştür. Çalışmada kullanılan tüm hesaplar anonimleştirilmiş, kullanıcı adları paylaşılmamış ve kimliklerin doğrudan tespitine yol açabilecek bilgiler çıkarılmıştır. Çalışma, Düzce Üniversitesi Bilimsel Araştırma ve Yayın Etik Kurulu'nun 30/04/2025 tarihli, 2025/213 sayılı kararıyla onaylanmıştır.

Bu kapsamda, fenomenlerin bireysel hikâyeleri ve sosyal medya içeriklerinin analizi, hem kadınların görünmeyen emeklerini görünür kılmalarına hem de toplumsal cinsiyet normlarına yönelik eleştirilerinin derinlemesine anlaşılmasına katkı sağlamaktadır. Özellikle Instagram’da yapılan bireysel hikâye paylaşımları, kadınların seslerini duyurdukları bir alan yaratmakta ve bu alan toplumsal eşitsizliklerin eleştirilmesine de olanak tanımaktadır. Araştırma, sosyal medya platformlarının kadınların görünürlük ve direniş pratikleri üzerindeki etkisini kapsamlı bir şekilde anlamayı amaçlamaktadır.

Bulgular

Anneliğin Yıpratıcı Yükü: Mizah ve Direnişin Kesişim Noktası

Toplumsal cinsiyet rolleri ve özellikle ev içi emek durumları, kadınların yaşadıkları eşitsizliklerin ve bu durumlara karşı direnişlerinin önemli bir parçasını oluşturuyor. Günlük ev işleri, çocuk bakımı ve çoğu zaman kıymeti bilinmeyen bir “görünmez emek” olarak kadınların üzerine yıkılıyor. Sosyal medya ise bu görünmez emeği görünür kılmının, yetersizlik algısına karşı bir direnişin alanı haline geliyor. Kadınlar, sosyal medyada paylaştıkları içeriklerle hem kendi emeklerini dile getiriyor hem de bu emeğin toplum tarafından neden görmezden gelindiğine dair mizahi ya da eleştirel mesajlar iletiyor.

Ayşe adlı fenomenin aşağıda paylaşılan ifadeleri, toplumsal cinsiyet rollerine yönelik güçlü bir direnişi barındırmaktadır. Metin, kadınların ev içi emek ve annelik rolleri üzerinden yaşadığı yıpranmayı ironik bir üslupla ortaya koyarken, bu süreçte erkeğin emeği ve dinlenme hakkına dair ayrıcalıklı konumunu da eleştirel bir perspektiften inceler. Bu bağlamda, fenomenin söylemi, toplumsal normlara ve iktidar yapılarına gündelik olanın içinden çıkan bir söylemsel repertuarı kullanarak başkaldıran gündelik direniş pratiklerinin bir örneği olarak değerlendirilebilir.

Bugün serveti dünün edebiyatı gibi bir günle karşınızdayım. Yine tek taraflı çaba makinasıyım. Kocam işinde bende evdeki işimde mesaiye başlıyorum. Mesai de ne mesai ama sabah gözümü açtığımda başlıyor bir daha akşam gözümü kapattığım ana kadar. Ama nedense bir onların mesaisi bitince dinlenmeye hakları oluyor. Erkeklerin çoğunu çocukla ve sorumlulukla iki gün bıraksak öfkesinden Ebu Cehil’ e dönerler. Neyse ben mesaim çamaşır bulaşık, yemek, ütü, sil, süpür derken kocamın da mesaisi bitmiş ve hak ettiğini sandığı dinlenme keyfine nail olduğunu zannediyor. Kul kurar kader gülermiş diyerek çocuğu kendisine veriyorum ve oradan uzaklaşıyorum. Başlarda çok pozitif olarak çocuğu alan kocamı bir süre sonra neredeyse amel defteri kapanmış durumda buluyorum. Bana öfleniyor pöfleniyor yarım saat çocuk baktığı için yaşadığı zorlukları anlatıyor. Sanki harpten çıktı mübarek. Dürüst olmak gerekirse son 2 yılda 10 yıl yaşlandım. Annelik mükemmel bir şey yaşlanmamın sebebi, çocuğu büyütürken bitmek

tükenmek bilmeyen sorumluluklar ve ev işlerinde. Kocamda yaşlandı tabii, 2 yılda 2.5 yıl falan. Neyse bugün de yıkılmadık ama ayakta da değiliz (Ayşe, 6 Kasım 2024).

Bu paylaşım 40,4 bin beğeni almış, 575 yorum yapılmış ve 41,1 bin kez başkalarına gönderilmiştir. Yüksek etkileşim oranı, gönderinin toplumsal cinsiyet rollerine dair kadınların deneyimleriyle geniş bir karşılık bulduğunu ve benzer deneyimleri yaşayan takipçiler için bir dayanışma alanı yarattığını göstermektedir. Fenomenin bu paylaşımı, kadınların ev içi emek ve annelik rolleri üzerinden yaşadığı yıpranmayı ironik bir üslupla ele alırken, sosyal medya mecrasının, bu tür gündelik direnişlerin geniş bir kitleye ulaşmasını sağlayan merkezi bir araç olduğunu gösterir. Kadının ev işlerini gün boyu sürdürmesine rağmen, bu emeğin tanınmaması ve erkeğin “hak ettiği” dinlenme vurgusu, eleştirel bir ironi ile aktarılıyor. Ayşe’nin söylemi, yalnızca bir bireysel direniş örneği değil aynı zamanda sosyal medya mecralarının direnişin araçsallaşmasındaki gücüne de dikkat çekmektedir. Sosyal medya, daha önce de ifade edildiği gibi kadınların toplumsal cinsiyet eşitsizliklerini görünür kılmaları ve bireysel hikâyelerini kolektif bir bilince dönüştürmeleri için önemli bir platform sunmaktadır. Kadının, *“Kocamın da mesaisi bitmiş ve hak ettiğini sandığı dinlenme keyfine nail olduğunu zannediyor”* ifadesiyle başlayan eleştirileri, ev içi emeğin cinsiyetçi temelde görünmezliğini geniş kitlelere duyurmakta ve bu meselelerin tartışılmasına zemin hazırlamaktadır.

Sosyal medya mecralarının araçsallığı, özellikle güç ilişkileri bağlamında güçsüz olanların konuşma ve söz üretme süreçlerini dönüştürmektedir. Kadınların ev içi emek ve annelik rolleri gibi görünmez kılınan emeklerini sarkastik bir dille ele alan bu söylemler, yalnızca gündelik hayatın sıradan bir parçası olarak görülmekten öte, geniş kitlelerce görünür ve tartışılır hale gelir. Metnin en dikkat çekici direniş noktası, kadının çocuğu eşine bırakması ve kendisine bir alan yaratmaya çalışmasıdır: *“Kul kurar, kader gülermiş diyerek çocuğu kendisine veriyorum ve oradan uzaklaşıyorum.”* İfadesi ile bu direnişi açıkça yansıtmaktadır. Bu davranış, kadının ev içi sorumlulukların adil olmayan dağılımını protesto etmek için eşini ebeveynlik sorumluluğu ile yüzleştirdiği bir eylemi temsil eder. Bu tür bir hareket, toplumsal cinsiyet eşitsizliğine yönelik doğrudan bir meydan okuma olarak değerlendirilebilir ve kadının mevcut düzenin adaletsizliğine yönelik açık bir tavır aldığını göstermektedir.

Metnin başka bir güçlü noktası, kadının kendi yaşlanma sürecini ev içi ve ebeveynlik yüküyle ilişkilendirmesi, buna karşılık erkeğin ise daha hafif bir yıpranma ile karşılaştırılmasıdır: *“Son 2 yılda 10 yıl yaşlandım. Kocam da yaşlandı tabii, 2 yılda 2.5 yıl falan.”* Bu ifade, kadınların toplumsal rollerden kaynaklanan yüklerinin, fiziksel ve duygusal olarak onları nasıl daha fazla yıpratıldığını esprili bir dille yansıtarak, eşitsizlik algısına dikkat çeker. Bu mizahi dil, hedefe

(örneğin kocaya) doğrudan bir meydan okuma gibi görünmeyebilir, ancak bu metni okuyan geniş bir kitle tarafından toplumsal bir eleştiri ve örtük bir direniş biçimi olarak anlamlandırılabilir (Hollander ve Einwohner, 2004). Bu eleştirel bakış, toplumsal cinsiyet normlarının evlilik ve ebeveynlik bağlamındaki etkilerine yönelik bir farkındalık yaratır.

Kadının bu tür söylemleri ve küçük davranışsal tepkileri, sosyal yapıyı dönüştüren üretken bir direnişin parçası olarak değerlendirilebilir. Bu söylem, ev içi emeğin değerini sorgulamaya açarak, toplumsal cinsiyet normlarının yeniden şekillenmesine katkıda bulunur. Foucault'nun (1978) iktidar ve direnişin birbirine bağımlılığına dair görüşüne paralel olarak, kadının bu hikâyesi, mevcut iktidar ilişkilerini ifşa etmekle kalmaz, bunun yanı sıra alternatif bir sosyal gerçeklik hayal etme olasılığını da ortaya koyar. Dolayısıyla Ayşe'nin sosyal medya anlatısı, kadınların ev içi emek ve annelik rollerine dayalı eşitsizlikleri, sarkastik, ironik ve eleştirel bir üslupla görünür kılarak sessiz bir direniş pratiği sunmaktadır. Bu anlatı, kadınların gündelik yaşamda karşılaştıkları toplumsal cinsiyet normlarını sorgulamalarına olanak tanırken, aynı zamanda mikro direnişin, kolektif ve dönüşüm odaklı bir sürece dönüşebileceğini göstermektedir. Ayşe'nin söylemi, sosyal medyanın salt bireysel bir paylaşım aracı olmasının ötesinde; güçsüz olanın sesini duyurmasına, söz üretmesine ve toplumsal normlara meydan okumasına imkân tanıyan bir işleve de sahip olduğuna işaret etmektedir. Bu yönüyle sosyal medya, kadınların yaşadığı eşitsizlikleri görünür kılan, toplumsal farkındalık yaratan ve dönüşüm potansiyeli barındıran bir mecra olarak öne çıkar.

Bir diğer sosyal medya kullanıcısı olan Aslı ise, toplumsal şartlandırmalara dikkat çekerek kadınların çocuk bakımı, ev işleri ve duygusal emek gibi görünmez emeklerine yönelik değersizleştirici tutumları ve toplumsal cinsiyet normlarının meşrulaştırılmasını eleştirmektedir:

Dün gece küçük hanımı uyutmak için odaya girdim. Ama kimin daha önce uyuduğunu tahmin edebilirsiniz. Sabah gözlerimi açtığımda mutfak sanki bir realite şov setine dönüşmüş her şey yerlerde. Tezgâh adeta bir patlama yaşamış. Tabi linç ekibi hızlıca göreve başladı bile. Bu mutfağın hali ne. Ben burada bir bardak su bile içemem. Biz de çocuk büyütüyoruz ama asla bu hale getirmeyiz diyenler mi dersin. Akşamdan toplansaydın böyle olmazdı diye ahkam kesenler mi? Hepsine buradan sesleniyorum. Söyleyin bir daha anmasın benim adımlı....(şarkı söylüyor).. Yani ne yapayım evrenin işleyişine karşı gelmek istemedim. Göz kapaklarım kapandı bir noktada pes ettim. Sonuç bu sabah kalktığımda mutfak adeta bir savaş alanı. Düşününce yabancıların temizlik videoları aklıma geliyor. Kadınlar evlerini bir güzel paylaşıyor, tezgahlarında bir sürü şey birikmiş, ama millet alkış yağmuruna tutuyor. Bravo. Harika iş çıkarmışsın diyorlar. Bizde böyle mi? Yok. Elbette değil. Bir tavandan asıp sallandırmadıkları kaldı. Bir önceki videolarıma girip bir bakın. Biri neredeyse bu evde yaşamak nasıl bir şey olabilir diye belgesel çekmeye niyetlenmiş. Kocan olsam seni kapı dışarı atardım diyen bile var. Sanırsınız ki uluslararası temizlik standartlarına

uymayanların aile üyelikleri iptal ediliyor. Ama ne diyeyim ben bu işin arkasındayım. Videoları çekmeye devam edeceğim. Çünkü hepimiz aynı gemideyiz. Çocuklu anneler kervanı. Dağınık mutfaklar, yarım kalan işler, uykusuz geceler. Ama unutmayın ki biz anneler her şeyi hak ediyoruz. Özellikle de biraz anlayışı (Aslı, 12 Ekim 2024).

Bu paylaşım, kadınların üzerindeki toplumsal baskıların sorgulanması gerektiğine vurgu yapılıyor. Dolayısıyla temizlik ya da ev içi düzenden kaynaklı eleştirilerin yanında, sosyal medyanın kadınlara dayattığı mükemmel hayat imajı da direnişin bir parçası haline geliyor. Bu fenomenin söylemi, toplumsal cinsiyet normları ve görünmez emek kavramları üzerinden önemli bir direniş teması sunmaktadır. İçerik, annelik ve ev içi emekle ilgili toplumsal yargılara karşı açık bir eleştiri ve aynı zamanda toplumsal cinsiyet rollerine karşı dijital bir direniş örneği olarak değerlendirilebilir. Aslı'nın paylaşımı, toplumun annelere dayattığı kusursuz ev düzeni beklentisine doğrudan bir meydan okumadır. Özellikle şu ifadeler bu açık direnişi yansıtır: *“Bir daha anmasın benim adımlı... Yani ne yapayım evrenin işleyişine karşı gelmek istemedim.”* Burada Aslı, toplumsal normları ihlal eden davranışını savunarak, bu beklentilere yönelik açık bir karşı duruş sergilemektedir. Paylaşımında ele aldığı, “linç ekibi” ve “uluslararası temizlik standartları” ironileri, onun mevcut normlara karşı açıkça bir tavır aldığını gösterir. Bu açık direniş, geleneksel toplumsal cinsiyet rollerine yönelik bir reddediş niteliğindedir. Anlatısında mizah ve ironi kullanarak normları sorgular: *“Kadınlar evlerini bir güzel paylaşıyor, tezgahlarında bir sürü şey birikmiş ama millet alkış yağmuruna tutuyor. Bravo. Harika iş çıkarmışsın diyorlar. Bizde böyle mi? Yok. Elbette değil.”* Bu ifade, hem normları alaycı bir dille sorgulamakta hem de bireyler arasında dayanışma çağrısında bulunmaktadır. Aslı'nın *“hepimiz aynı gemideyiz”* diyerek çocuklu annelere yönelik anlayış çağrısı, gündelik direnişin normları sorgulama boyutuna bir örnektir. Başka bir ifadesinde fenomen, kadınların ev içi emeği ve annelikle ilgili performanslarının toplum tarafından sürekli yargılandığını şu şekilde ifade ediyor: *“Bu mutfağın hali ne. Ben burada bir bardak su bile içemem. Akşamdan toplansaydın böyle olmazdı diyenler mi?”* Bu ifade, annelik ve ev işleri konusundaki mükemmeliyetçi toplumsal beklentilere yönelik bir direnişi yansıtır. Ev işlerinde her zaman düzenli ve kontrollü olma zorunluluğu, özellikle kadınlara yüklenen bir görev olarak ortaya çıkmaktadır. Ancak fenomen, bu beklentiye reddederek, annelerin uykusuzluk ve yoğunluk nedeniyle insanüstü performans sergileyemeyeceğini açıkça dile getirmektedir. Ayrıca metin, uluslararası sosyal medya platformlarında kadınların dağınık evlerinin pozitif karşılanmasını, ancak yerel ya da toplumsal çevrelerde aynı durumun eleştirilmesini bir çifte standart olarak ortaya koyuyor.

Bu çifte standart, toplumsal değer yargılarının kültürel farklarını ortaya koymakla kalmaz, kadınların sürekli olarak eleştirilmesine karşı bir direniş alanı da yaratır. Fenomenin bu

karşılaştırması, toplumsal onay mekanizmalarının bireyler üzerindeki baskıcı doğasına dair farkındalık yaratır. Fenomen, yalnızca bu eleştirilere karşı durmakla kalmıyor, aynı zamanda bir dayanışma mesajı da sunuyor: "*Çocuklu anneler kervanı. Dağınık mutfaklar, yarım kalan işler, uykusuz geceler.*" Bu söylem, toplumsal normlara karşı bireysel bir direniş olmasının yanı sıra, kadınların benzer mücadeleleri deneyimleyen diğer annelerle dayanışma kurmasını sağlıyor. Paylaşımın altına gelen "*aferin kız, boş ver nolcak sanki*" ve "*yahu iş bitmez kendinden, evladından değerli mi eşyalar, ev falan*" ya da "*beğenmeyen gelip toplansın*" gibi takipçi yorumları bu söylemin yalnızca bireysel bir direniş olmadığını, benzer deneyimleri paylaşan kadınlar arasında duygusal bir destek ve dayanışma ortamı yarattığını göstermektedir. Bu dayanışma, bireysel direnişi kolektif bir farkındalık ve destek hareketine dönüştürmektedir. Foucault'nun (1978) direnişin üretken doğasına işaret ettiği gibi, bu fenomenin içerik üretimi ve toplumsal farkındalık yaratma çabası sadece normlara bir karşı çıkış değil buna ek olarak sosyal yapının dönüşümüne yönelik üretken bir süreçtir. Fenomen, direnişini açıklayarak diğer annelere bir tür meşruiyet kazandırıyor ve onların da toplum tarafından yüklenen bu tür beklentilere karşı çıkmalarına olanak tanıyor. Bu anlatı, toplumsal cinsiyet etrafında örgütlenen normlara, beklentilere ve kültürel kodlara yönelik, etkili bir direniş biçimi olarak değerlendirilebilir. Nitekim sosyal medya aracılığıyla görünürlük kazanan bu tür paylaşımlar, önceden sessiz kalan gündelik tepkilerin ses bulmasına olanak tanır. Fenomen, bireysel paylaşımlarla annelerin görünmez emeğinin değerini sorgulamaya açarken, aynı zamanda toplumun bu emeği yargılamasını eleştirmektedir. Bu söylem, annelik ve ev içi emek üzerinden toplumsal cinsiyet eşitsizliğine karşı bir farkındalık yaratmanın yanı sıra, kadınların gündelik direniş pratiklerinin nasıl akışkan ve üretken bir dönüşüm sağladığını da ortaya koyar. Bu paylaşımlar ve üretilen söylemler, yalnızca kadınların bireysel deneyimlerini görünür kılmakla kalmayıp, özel alandaki toplumsal cinsiyet rejiminin dönüşümüne işaret etmektedir. Fenomen, "*Çocuklu anneler kervanı. Dağınık mutfaklar, yarım kalan işler, uykusuz geceler.*" gibi dayanışma mesajlarıyla, bireysel direnişi kolektif bir farkındalık ve destek hareketine dönüştürerek, kadınların benzer deneyimlerle yalnız olmadıklarını göstermekte ve onların da normlara karşı direnç geliştirmelerine zemin hazırlamaktadır. Böylece fenomenin söylemi, annelerin görünmez emeğini sorgularken, toplumsal normlara karşı etkili bir meydan okumayı da temsil eder.

Ayrıca, Hollander ve Einwohner'ın (2004) örtülü direniş kavramına göre, hedefler tarafından fark edilmeyen ancak kültürel farkındalığa sahip gözlemciler tarafından direniş olarak algılanan eylemler Aslı'nın şu söyleminde ki mizahi dili ve ironik anlatımını kapsamaktadır: "*Sanırsınız ki uluslararası temizlik standartlarına uymayanların aile üyelikleri iptal ediliyor.*" Bu ifadede, toplumsal baskıya karşı kasıtlı bir eleştiri vardır. Ancak bu eleştiri, mizah yoluyla

sunulduğu için bu eleştirinin yöneltildiği kişiler (yani kadının ev içi emeğini yetersiz bulan ya da onu bu emeği üzerinden eleştiren çevreler) tarafından doğrudan bir meydan okuma olarak algılanmayabilir. Bununla birlikte, bu tür paylaşımları okuyan ve toplumsal cinsiyet eşitsizliklerine dair farkındalığı olan gözlemciler, bu anlatıyı bir direniş biçimi olarak görebilir.

Fenomenin bir başka paylaşımında, kadınların yüklerini paylaşma talepleri ve erkeklerin ev içi emeği görmezden gelen tavırlarına karşı bir meydan okuma görülüyor:

Hangimiz ev bu şekilde düttürüyken çocuklarla şınanayda yavrum şınanay oynamadık? Hangimiz dünya bir yana evlatlarım bir yana diye iç geçirmedik. Hangimiz temizliğimizi ertelemedik ki? Deli gibi sevmek ruhumuzda var demiş büyük usta. Evet biz analar deli gibi seviyoruz evlatlarımızı. Şu saatten sonra ne için yaşıyoruz ki zaten artık herşey onlar üzerine kurulu. Yok aman evim temiz olsun kimse ne der. Aman evden çıkarken evi temiz bırak nasıl döneceğin belli olmaz, maazallah ölürsün. Arkandan pis diye konuşurlar. Konuşsunlar ölmüş gitmişim zaten konuşsunlar. Dedikodumu yapsınlar biraz günahlarım azalır belki. Evi temiz sakladım heryeri silip süpürdüm diye kim bana madalya verdi ki bu güne kadar. Boşverin dip köşe temizlikleri çocuklarınızla vakit geçirin. Onlarla çocuk olun. Zira bu vakitler bir daha geri gelmeyecek (Aslı, 13 Aralık 2024).

Aslı'nın paylaşımı, açık direniş bağlamında değerlendirildiğinde, hem toplumsal cinsiyet rollerine yönelik meydan okumayı hem de bu meydan okumada yerleşik erkek egemen kodlarla örtük bir iş birliğini aynı anda barındıran bir söylem akışkanlığı sunmaktadır. “*Evi temiz sakladım, her yeri silip süpürdüm diye kim bana madalya verdi ki bugüne kadar?*” Bu söylem, açık bir şekilde annelere yüklenen kusursuz ev idealine karşı durmaktadır. Aslı, kadınların ev içindeki karşılıksız emeğine dayalı bu normları reddettiğini ve çocuklarıyla vakit geçirmenin daha değerli olduğunu vurgulamaktadır. Bu açıkça, kadınlık rollerinin normatif bir şekilde temizlik ve kusursuzluk üzerinden tanımlanmasına karşı bir meydan okumadır. Aynı şekilde, bu söylem annelik rolünü yücelterek, toplumsal cinsiyet rollerini başka bir ekseninde yeniden üretebilir görünmektedir. Burada direnişin akışkan bir karaktere sahip olduğu görülmektedir. Aslı'nın paylaşımı, bir yandan kadınların ev içi emeği üzerinden tanımlanan geleneksel pozisyonunu sorgulamakta ve reddetmektedir. Örneğin: “*Boşverin dip köşe temizlikleri, çocuklarınızla vakit geçirin. Onlarla çocuk olun. Zira bu vakitler bir daha geri gelmeyecek.*” Bu çağrı, özel alandaki karşılıksız emeğin bir kadınlık kimliği olarak tanımlanmasına eleştiridir. Kadınlara, temizlik gibi beklentilere boyun eğmek yerine, çocuklarıyla anlamlı bir bağ kurmaya odaklanmaları gerektiğini önermektedir. Ancak diğer yandan, “*Zira bu vakitler bir daha geri gelmeyecek*” ve “*Artık her şey onlar üzerine kurulu*” gibi ifadeler, anneliği kadınlığın merkezine yerleştirerek, kadınların yaşamını çocukları etrafında yeniden tanımlayan bir söyleme alan açmaktadır. Bu, yerleşik erkek egemen kodlarla tam bir kopuş değil, aksine bu kodlarla örtük bir iş birliği olarak

değerlendirilebilir. Kadınlık ve annelik arasındaki bu güçlü bağ, bir yandan normları sorgularken, diğer yandan anneliği yeniden idealize ederek toplumsal beklentileri dolaylı olarak yeniden üretebilir. Scott'un (2019) gündelik direniş kavramına göre, bireylerin açık bir çatışmaya girmeden, mizah, alay ya da hikâyeleştirme yoluyla toplumsal normlara meydan okuması bir direniş biçimidir. Aslı'nın anlatısındaki mizahi ve hikâyeleştirici üslup bu kategoriye tam olarak uymaktadır: "*Hangimiz ev bu şekilde düttürüyken çocuklarla şinanayda yavrum şinanay oynamadık? Hangimiz temizliğimizi ertelemedik ki?*" Burada Aslı, bireysel bir hikâye üzerinden toplumsal normları alaya almakta ve annelere yönelik beklentileri sorgulamaktadır. Hikâyeleştirme ve mizahi anlatım, bu direnişi açık bir çatışmaya dönüştürmeden, günlük bir deneyim olarak sunmaktadır. Ayrıca Aslı'nın, "*Bu vakitler bir daha geri gelmeyecek*" diyerek annelere yönelik farkındalık çağrısı, normların yeniden düşünülmesi gerektiğini ima etmektedir.

Hollander ve Einwohner'ın (2004) hedef tanımlı direniş tipolojisinde, direnişin hedefi (örneğin, bir eş, aile üyesi ya da toplum) davranışı direniş olarak algılayabilir ancak aktör (bu durumda Aslı) niyetini bu şekilde tanımlamamış olabilir. Aslı'nın, "*Hangimiz dünya bir yana evlatlarım bir yana diye iç geçirmedik? Hangimiz temizliğimizi ertelemedik ki?*" ifadeleri, toplumsal cinsiyet rollerine yönelik bir eleştiriyi içerir. Fakat bu eleştiriyi dile getirirken Aslı'nın öncelikli amacı kendisini direnişçi olarak tanımlamak değil, annelik deneyimlerini paylaşmak ve diğer annelerle dayanışma kurmaktır. Buna karşın, toplumsal normları koruyanlar bu ifadeleri bir direniş olarak algılayabilir.

Kadınlar, sosyal medyada paylaştıkları içeriklerle hem kendi emeklerini dile getiriyor hem de bu emeğin toplum tarafından neden görmezden gelindiğine dair mizahi ya da eleştirel mesajlar iletiyor. Aysel adlı bir sosyal medya kullanıcısının şu ifadeleri bu durumu ortaya koyuyor:

Akşama kadar evde ne iş yapıyorsun diyen eşime sesleniyorum. Ben mesela bugün mutfaktaki bütün derzlerin aralarını tertemiz sildim ama eşim bunun farkına bile varmadı o yüzden bende böyle günlük işlerimi paylaştığım bir Instagram hesabı açmaya karar verdim. Akşama kadar evde ne iş yapıyorsun diyen eşime buradan hatta eşlere buradan sesleniyorum. İnanın çalışmak daha kolay çocuk, ev yemek çamaşırlar, bulaşıklar derken bütün bu işleri 24 saate sığdıramıyorum. Şöyle 48 saatlik bir 24 saat lazım (Aysel, 8 Aralık 2024).

Bu metin, ev içi emeğin görünmezliği ve değersizleştirilmesine karşı bir direniş örneği sunarken, üstelik Hochschild'ın (1983) "duygusal emek" kavramıyla güçlü bir ilişki kurmaktadır. Ev içi emek yalnızca fiziksel işler (örneğin, derz temizliği, çamaşır, yemek) değil, aynı zamanda bu emeğin fark edilmemesi ve değer görmemesi karşısında kadınların duygusal çaba harcamasını da içerir. Kadınlar, evin düzenini korumaktan sorumlu tutulurken, üstelik bu emeğin normal

sayılmasıyla duygusal anlamda da takdir görme ihtiyacını bastırmak zorunda kalmaktadır. Fenomenin "*Mutfaktaki bütün derzlerin arasını tertemiz sildim ama eşim bunun farkına bile varmadı*" ifadesi, yalnızca fiziksel emeğin göz ardı edilmesiyle değil, ek olarak bu göz ardı edilmenin duygusal yüküyle de ilgilidir. Hochschild'a (1983) göre, bu tür duygusal emek, bireyin içsel bir düzenleme yaparak hem kendi duygularını hem de başkalarının duygularını idare etmesini gerektirir. Fenomenin "*Akşama kadar evde ne iş yapıyorsun?*" diyen eşine seslenişi, bir yandan fiziksel emeği görünür kılmayı hedeflerken, diğer yandan evdeki emeğin yalnızca fiziksel olmadığı aynı şekilde kadınların duygusal dayanıklılığını da kapsadığına işaret etmektedir. Bu, ev içi emek bağlamında kadının yaşadığı yıpranmayı çok boyutlu bir eleştiriyle gözler önüne sererken, aynı zamanda bu görünmez emeğin değerini sorgulamaya açmaktadır.

Kadının, "*Akşama kadar evde ne iş yapıyorsun diyen eşime buradan sesleniyorum*" ifadesi, ev içi emeğin küçümsenmesine karşı bireysel bir protesto olarak karşımıza çıkar. Evin içindeki işler üzerinden toplumun ev kadınlarına ve annelere yüklediği sorumluluklar, açık bir şekilde sorgulanmaktadır. Bu tür söylemler, çalışmanın kavramsal çerçevesinde anlatıldığı gibi, Hollander ve Einwohner'ın (2004) "dışarıdan tanımlı direniş" kavramıyla örtüşmektedir; kadın bu eylemi bilinçli bir direniş olarak görmeyebilir, ancak bu anlatı dışarıdan bir direniş biçimi olarak tanımlanabilir. Fenomenin, "*Böyle günlük işlerimi paylaştığım bir Instagram hesabı açmaya karar verdim*" demesi, ev içi emeği dijital ortamda görünür kılmaya yönelik bir çabadır. Bu, sosyal medyanın bireysel direnişi kolektif hale getirebilme potansiyelini göstermektedir. Dijital platformlar, kadınların yalnızca görünmez emeğini açığa çıkarmakla kalmaz, bunun yanında dayanışma ve farkındalık yaratmak için bir alan sunar. Fenomenin bu paylaşımı hem bireysel deneyimini duyurmayı hem de benzer durumları yaşayan diğer kadınlarla bağ kurmayı amaçlar. Bu bağlamda, toplumsal normlara karşı bir "*sessiz direniş*" örneği sunmaktadır. Bu metin, kadınların ev içi emeğin görünmezliğine ve küçümsenmesine karşı duruşunu temsil etmektedir. Fenomen, bireysel bir anlatı yoluyla hem kendi yaşadığı değersizlik hissini dile getirmekte hem de ev işleri konusunda toplumsal farkındalık yaratmaya çalışmaktadır. Ev içi emeğin yoğunluğu, görünmezliği ve takdir eksikliği üzerine yapılan vurgu, gündelik yaşamda kadınların yaşadığı yapısal eşitsizlikleri görünür kılan bir direniş örneği olarak değerlendirilebilir.

Görünmez Emeğin İronik Direnişi

Instagram gibi sosyal medya platformlarında kadınlar, ev içi emek ve toplumsal cinsiyet rollerine dair deneyimlerini paylaşarak, bu konulardaki bireysel direnişlerini görünür kılmaktadırlar. Bu tür paylaşımlar, ev temizliği, düzen, kişisel hijyen gibi gündelik yaşam pratiklerini ironik bir dil ve eleştirel bir perspektif ile ele alırken, toplumun dayattığı standartlara

karşı farklı bir duruş sergilemektedir. Bu doğrultuda, çalışmaya dâhil edilen bir fenomenin paylaşımı şu şekildedir:

Merhaba benim okb'li bacılarım şükür sebebiniz geldi. Bir pasakla daha mücadeleme hoşgeldiniz. Size bugün bunalımdan bunalım beğendiğim yatak odamı gösteriyorum. Biraz dağılmış olabilir. Varsa kusurum vardır yani. Sizde biliyorsunuz ki artık yaşanmışlık hep bunlar. Yerdekilere de hayat belirtilerim. Ne zaman banyo yapsam o zaman çarşafı değiştiririm mesela. hiç kasmam. Yani 2-3 haftada bir falan. Eskiden 3 aydan 3 ayaydı. Ne oldu da bu kadar sık banyo yapma gereksinimi duydum bilmiyorum. Mücadeleci ruhum heralde ön plana çıkmaya çalışıyor. Mesela çok temiz bir yerde yatmak bana asla huzur vermez. İlla bir dağınıklık bir pasak olacak. Boşuna dememişler dağınıklıkta huzur vardır falan diye işte neyse. Haklılar bir huzur var yani. Demem o ki sizde çamaşır sularını çöp atar gibi kullanmayın lütfen (Zehra, 13 Aralık 2024).

Zehra'nın paylaştığı metin, gündelik direnişin önemli bir örneği olarak değerlendirilebilir. Burada, toplumsal normların ve beklentilerin bireyler üzerindeki baskısını eleştiren, aynı zamanda bu baskılara karşı mizahi bir direniş gösteren bir yaklaşım söz konusudur. Zehra, ev temizliği ve kişisel hijyen konularında sergilediği tutumlarla, belirli bir düzene ve toplumsal beklentilere karşı çıkmakta fakat bunu açık bir çatışma ya da isyan yerine daha çok kendi ritmini bulma biçiminde gerçekleştiriyor. Bu da, gündelik direnişin bir formu olarak anlaşılabilir.

Zehra'nın “*Ne zaman banyo yapsam o zaman çarşafı değiştiririm... 2-3 haftada bir falan*” şeklindeki ifadesi, toplumda yaygın olan temizlik sürekli ve disiplinli olmalıdır anlayışına doğrudan bir meydan okumadır. Toplum, temizlik ve hijyen konusunda belirli normlar ve sıkı düzenlemeler dayatarak, bireyin bu alandaki rollerini toplumsal cinsiyet çerçevesinde şekillendirir (Günay ve Bener, 2011). Ancak, Zehra bu normları sorgulamakta ve onları kişisel ihtiyaçlarına göre düzenlemektedir. Bu ifadesi, temizlik eylemlerinin sıkı bir disiplin içinde yapılması gerektiği yönündeki toplumsal beklentilere doğrudan bir meydan okuma olarak yorumlanabilir. Bu tutum, ev içi emeğin her zaman görünmez kılınmasına karşı bir farkındalık yaratıyor. Benzer şekilde, “*Eskiden 3 aydan 3 ayaydı. Ne oldu da bu kadar sık banyo yapma gereksinimi duydum bilmiyorum*” söylemi, bireyin bu görünmez emeği artık sorgulamaya başladığını ve bu düzenlemelerin dayatılmış olabileceğine dair bir farkındalık taşıdığını gösteriyor. Ancak bu sorgulama, doğrudan bir isyana değil, mizahi bir kendi ritmini bulma olarak karşımıza çıkıyor. Fenomen, dağınıklık ve pasak gibi kelimeleri olumlu çağrışımlarla ilişkilendirerek yetersizlik hissine karşı bir direniş göstermektedir. Örneğin, “*Çok temiz bir yerde yatmak bana asla huzur vermez. İlla bir dağınıklık bir pasak olacak*” ifadesi, temizlik ve düzen idealine dair sorgulamayı içermektedir. Bu söylem, özellikle kadınlardan beklenen düzenli ve steril bir ev ortamı yaratma yükümlülüğüne karşı açık

bir karşı duruş içeriyor. Bu bağlamda fenomen, pasak ve huzur kavramlarını yan yana getirerek toplumsal temizlik ve düzen standartlarını ironik bir şekilde eleştirmektedir. Zehra'nın kullandığı dil, sarkazm ve mizah yoluyla gündelik direnişi daha güçlü bir şekilde ifade etmesine olanak tanıyor. Mizah, normları sorgularken karşımıza çıkan baskılarla yüzleşmenin, onlara karşı direnişin bir yoludur. Zehra, “*dağınıklıkta huzur vardır*” ve “*çamaşır sularını çöp atar gibi kullanmayın*” gibi ifadelerle, temizlik ve hijyen üzerine kurulu toplumsal baskıyı doğrudan eleştirmekte ve aynı zamanda kendisini bu baskılardan özgürleştirmektedir. Sarkazm, burada toplumsal normların ciddiyetini kırarak, bir nevi bu normlara karşı komik bir değişim yaratır.

Zehra bu bağlamda, evin düzeni ve temizliğiyle ilgili toplumsal beklentilere meydan okumaktadır: “*Çok temiz bir yerde yatmak bana asla huzur vermez. İlla bir dağınıklık bir pasak olacak.*” Bu ifade, temizliğin kültürel bir değer olarak idealleştirilmesine karşı bir tür bireysel direniş anlamına gelir. Ancak bu direnişin sosyal medya yorumlarında karşılaştığı tepkiler, Hollander ve Einwohner (2004) ’ın “dışarıdan tanımlanan direniş” kavramına örnek teşkil eder. Yorumlarda iki tür tepki dikkat çeker. İlk olarak destekleyici yorumlar olarak: “*Mücadelenizi takdir ediyorum. Bu zor mücadelede size başarılar diliyorum (Aralık, 2024)*” gibi ifadeler, bu direnişi anlayan ve takdir eden bir kesimi temsil eder. Bu yorumlar, bireysel direnişin kolektif dayanışma ve empatiyle güçlenebileceğini gösterir. İkinci olarak ise, eleştirel ve normatif yorumlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Örneğin gönderinin altına yapılan yorumlar şu şekildedir:

Şuan sabahtan beri mutfak döken, silmedik bir nokta bırakmayan ben bu video neden karşıma çıktı. aa yok bacım yok temizlik imandandır ben tezgahın üzerinde iki bulaşık varsa onları yıkamadan dışarıya çıkmam hatta yıkanmış bulaşığı bile tezgahın üzerinde sevmem yıkanıp kurulanıp hemen yerlerine (Aralık, 2024).

..abla her şeyi gectim de 3 hafta banyo yapmadan nasıl durabiliyosun (Aralık, 2024).

Ayrıca, “*Temizlik imandandır*”, “*3 hafta banyo yapmadan nasıl durabiliyorsun?*” gibi ifadeler, fenomenin toplumsal normları sorgulayan duruşuna karşı, kültürel normların yeniden üretildiği ve bu direnişin itibarsızlaştırıldığı bir bakış açısını temsil eder. Bu eleştiriler, toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin normların ne kadar içselleştirilmiş olduğunu göstermektedir. Yorumların bir kısmı ise, bu direnişi bireysel bir mücadele olarak anlamaktan ziyade, toplumsal normlara uyma çağrısında bulunur.

Direnişin üretken doğası, burada hem bireysel hem de toplumsal dönüşüm için bir fırsat sunar. Ancak bunun yanında çatışma ve normların yeniden üretilmesi riskini de taşır. Bu örnek, gündelik hayatın sıradan pratiklerinin bile iktidar ilişkileri ve direniş çerçevesinde nasıl karmaşık

hale gelebileceğini göstermektedir. Bu fenomenin söylemleri, görünmez emek ve yetersizlik algısı karşısında bireysel bir başkaldırıyı ifade eder. Kadınlardan beklenen titizlik ve düzen ideallerine karşı, fenomenin kullandığı mizahi ve samimi dil hem dayanışma yaratmakta hem de bu normların sorgulanmasına yol açmaktadır. Bu bağlamda fenomenin söylemi, bireysel bir direnişten çok, toplumsal eleştiriyi kapsayan bir farkındalık yaratma çabası olarak değerlendirilebilir.

Duygusal İş Yüküne Karşı ‘Sessiz’ Direniş

Direnişin toplumsal bağlamda üretken ve sosyal hayata entegre bir biçimde işleyebildiğini anlamak, bireylerin bu süreçteki rollerini daha iyi kavramamızı sağlar. İktidar ilişkilerinin yayılımı, bireylerin özgürlüklerini bütünüyle kısıtlamaz. Aksine bu ilişkiler bireylerin farklı stratejilerle karşılık vermesini mümkün kılar. Bu karşılık verme biçimleri, bazen sessiz bir direnç, bazen de gündelik yaşamda kendini yeniden üreten bir güç olarak ortaya çıkar. Hollander ve Einwohner’ın (2004) “dışarıdan tanımlanan direniş” tipolojisine göre bireyin kendisi, bu davranışları bir direniş olarak tanımlamasa da, toplumsal normları mizah yoluyla sorgulaması, bu eylemleri direniş olarak yeniden çerçevelememizi sağlar. Bu doğrultuda, Hülya isimli fenomenin paylaşımında kurulan söylem şu şekildedir:

Kocam ev işlerinde bana yardım etmiyor. Ama bu durumu telafi etmek için en son çıkan teknolojik ürünleri alıyor. Gerektiğinde eve yardımcı da çağırıyor. Aslında insanın zoruna giden ev işlerini tek başına yapmak değil değersiz hissetmektir. Yorulmamı istemediği için bu cam silme robotunu satın almadan önce denemem için kiralamış. Peki sizce eşim bu şekilde bana yardım etmiş sayılır mı? (Hülya, 12 Ağustos, 2024).

Bu metin, geleneksel toplumsal cinsiyet rolleri bağlamında görünmez emek ve duygusal iş yüküne dair önemli bir direniş teması barındırır. Fenomenin eşinin teknolojik ürünler ve yardımcı desteği sunarak ev işlerine katkıda bulunduğunu ifade etmesi, yüzeysel bir yardım ve değer görme arasında nasıl bir uçurum olabileceğini göstermektedir.

Fenomen Hülya’nın şu cümlesi dikkat çekicidir: *"Aslında insanın zoruna giden ev işlerini tek başına yapmak değil, değersiz hissetmektir."* Burada, kadının asıl ihtiyacının fiziksel bir yardım değil, duygusal olarak değer görme ve eşitlikçi bir yaklaşımla tanınma olduğu vurgulanmaktadır. Toplumsal cinsiyet rolleri bağlamında, ev içi emeğin kadına ait bir görev olarak görülmesi, bu emeği hem görünmez kılmakta hem de kadınları duygusal olarak yük altına sokmaktadır.

Burada ev işleriyle ilgili teknoloji veya yardımcı gibi çözümlerin sunulması, sorunun kökenine dokunmayan geçici bir telafi mekanizmasıdır. Fenomen, *"Peki sizce eşim bu şekilde bana yardım etmiş sayılır mı?"* bir tür gündelik direniş olarak değerlendirilebilir. Bu soru, ev içi

emeğin yalnızca fiziksel bir yük olmadığı, duygusal bir değer ve toplumsal bir takdir eksikliği üzerinden algılandığını da gösterir. Bu bağlamda, birey yalnızca bir durumu ifade etmekle kalmaz aynı zamanda, toplumsal normların yeniden düşünülmesine katkıda bulunan üretken bir tartışmayı başlatır. Ayrıca bu ifade, direnişin sadece bir tepki olmadığını, iktidar ilişkilerini şekillendiren ve yeniden üreten temel bir unsur olduğunu gösterir. Direniş, iktidar ile dinamik bir ilişki içerisindedir ve bu ilişki, sosyal yaşamın gündelik pratiklerine ve bireylerin davranış biçimlerine kadar geniş bir alana yayılır. Foucault'nun (1978), iktidarın her yerde bulunabileceğine dair görüşüyle paralel olarak, bu ifade direnişin sadece bir tepki olmadığını, iktidar ilişkilerini şekillendiren, dönüştüren ve/veya yeniden üreten temel bir unsur olduğunu ortaya koyar. Teknolojik ürünlerin bu bağlamda çözüm gibi sunulması, aslında kadının emeğinin değerini azaltan bir sistemin uzantısıdır. Kadının bu durumu eleştirel bir dille gündeme taşınması ise, toplumsal normların sorgulanması ve yeniden çerçevelenmesi için üretken bir alan yaratır. Böylece, bu söylem hem bireysel bir farkındalık eylemi hem de sosyal yapının dönüşümüne katkıda bulunan bir direniş biçimi haline gelir. Ayrıca bu metin, toplumsal normlara karşı bir "sessiz direniş" örneği sunar. Kadın, direnişin gündelik formuyla örtüşen bir biçimde, doğrudan çatışmaya girmeden, bireysel hikâyesiyle ev içi iş bölümü ve eşler arasındaki dinamikleri sorgulamaktadır. Fenomen, toplumsal cinsiyet eşitsizliğini bireysel hikâyesiyle ele alarak, daha geniş bir kesimde farkındalık yaratma yolunu seçer. Eşinin sunduğu fiziksel çözümler (robotlar ve yardımcılar), ev işlerinin kadına ait olduğu varsayımını sorgulamadan devam ve kabul ettirir. Ancak fenomenin bu durum üzerine düşünmesi ve bunu paylaşması, sosyal yapının dönüşümüne katkı sağlayabilecek bir üretken direniş örneği sunmaktadır. Bu bağlamda, hikâyesini paylaşarak benzer deneyimleri yaşayan diğer kadınlara da seslenmekte ve dayanışma zemini yaratmaktadır. Bu tür anlatılar, gündelik hayatta direnişin nasıl üretken ve akışkan olabileceğini göstermektedir.

Tartışma ve Sonuç

Toplumsal cinsiyet eşitsizliği, kadınların ekonomik, sosyal ve kültürel haklarını tarihsel olarak sınırlayan bir güç dinamiği olarak varlığını sürdürmektedir. Bu eşitsizliğin temel unsurlarından biri olan görünmeyen emek, Hochschild'ın (1983) "duygusal emek" kavramıyla tanımlandığı gibi ev içi emek maddi bir karşılığı olmamasına rağmen yaşamın sürdürülebilirliği için kritik öneme sahip faaliyetleri kapsamaktadır. Ancak bu faaliyetler piyasa değeri olmayan işler olarak görülmektedir. Bu nedenle ekonomik sistemlerde ölçülmez ve görünmez hale gelmektedir. Ev işleri ve bakım emeğinin kadınlara yüklenmesi ise patriyarkal yapının bu görünmezliği yeniden üreten bir yansımasıdır.

Bu çalışmanın bulguları, kadınların sosyal medya aracılığıyla görünmeyen emeklerini görünür kılarken gündelik direniş pratikleri ürettiklerini ortaya koymaktadır. İncelenen beş fenomenin paylaşımlarında ortak olan en önemli unsur, direnişin doğrudan örgütlü bir politik söylem üzerinden değil; mizah, ironi, hikâyeleştirme ve gündelik deneyimlerin sade bir dille aktarılması yoluyla kurulmasıdır. Bu üslup, takipçiler tarafından geniş etkileşim görmüş, yüksek beğeni, yorum ve paylaşım oranları kadınların deneyimlerinin toplumsal karşılık bulduğunu göstermiştir. Örneğin, Fenomen Aslı'nın 12 Ekim 2024 tarihli paylaşımı 46.100 beğeni, 1.486 yorum ve 1.610 gönderim almış, bu yüksek etkileşim, gündelik deneyimlerin geniş kitlelerce karşılık bulduğunu göstermektedir. Direnişin odaklandığı başlıca konular ev içi emek, bakım yükü ve eşitsiz iş bölümü olmuştur. Fenomenlerin içeriklerinde öne çıkan talep, çoğu zaman bu emeğin paylaşılmasından ziyade, görülmesi ve tanınması yönündedir. Bu durum, patriyarkal toplumsal cinsiyet düzeninde kadınların en çok hissettikleri yükün yalnızca fiziksel iş değil, aynı zamanda bu emeğin değersizleştirilmesi olduğunu göstermektedir. Dolayısıyla, sosyal medya platformları, kadınların görünmeyen emeğini ve toplumsal cinsiyet eşitsizliğine yönelik duygusal yüklerini görünür kılma sürecinde önemli bir rol oynamaktadır. Kadınlar, bireysel hikâyelerini paylaşarak yalnızca dayanışma ağları kurmakla kalmamakta, beraberinde görünmeyen emeği yeniden tanımlayarak toplumsal farkındalık yaratmaktadır.

Fenomenlerin yüksek takipçi sayılarına ulaşması sadece bireysel popülerlikleriyle açıklanamaz. Bu durum üstelik kadınların gündelik hayatlarındaki görünmeyen emeği ve duygusal yükü paylaşan içeriklerde kendilerini bulmaları, bu paylaşımların yarattığı farkındalık ve kolektif bir direniş alanına dönüşmesi ile doğrudan ilişkilidir. Çalışmanın bulguları, görünmeyen emek ve toplumsal cinsiyet eşitsizliği bağlamında literatürle örtüşmekte (Fiske, 1994; Boyd, 2014; Tüfekci, 2017), ancak bireysel anlatıların direniş işlevine dair sunduğu farkındalıkla özgünleşmektedir. Bu bağlamda, Instagram içerikleri Foucault'nun (1978) iktidar–direniş anlayışı ve Scott (2019), Hollender ve Einwohner (2004), Johansson ve Vinthagen'ın (2020) gündelik direniş kavramlaştırmalarıyla birlikte, doğrudan çatışma olmaksızın geliştirilen eleştirel söylemler olarak değerlendirilebilir.

Bununla birlikte, literatürdeki bazı yaklaşımlar araştırmamız bağlamında yeniden tartışmaya açılmıştır. Örneğin, Hollender ve Einwohner'ın (2004) direniş tipolojisinde kadınların bireysel anlatılarının, yalnızca açık ya da dışarıdan tanımlanan bir direniş olarak değil, bunun yanında kültürel farkındalığa sahip diğer gözlemciler tarafından direniş olarak algılanabilecek örtülü eylemler şeklinde değerlendirilebilir. Ancak araştırmamız, bu bireysel anlatıların yalnızca bir "direniş" biçimi olarak tanımlanmakla kalmadığını, aynı zamanda duygusal yükün ve

toplumsal eşitsizliğin sistematik olarak yeniden üretildiğini görünür kılma ve bu farkındalık aracılığıyla direniş sergileme işlevi de üstlendiğini göstermektedir. Dolayısıyla bireysel hikâyeler, yalnızca "sessiz direniş" olarak sınırlı kalmamakta, sosyal medyada geniş bir tartışma alanı yaratarak toplumsal normların dönüşümüne katkıda bulunmaktadır.

Araştırmanın özgün katkısı, gündelik direniş kavramını dijital bağlamda somutlaştırarak, Türkiye’de Instagram fenomenlerinin paylaşımları üzerinden görünmeyen emek tartışmasına yeni bir boyut kazandırmasıdır. Bu yönüyle çalışma, literatürde gündelik direnişin daha çok yüz yüze pratikler üzerinden tartışıldığı çerçevelere dijital bir perspektif eklemekte, sosyal medyanın kadınlar için yalnızca ifade alanı olmadığı, aynı şekilde toplumsal farkındalık ve dayanışma üreten bir direniş sahası olduğunu göstermektedir.

Sonuç olarak, bu çalışma, sosyal medyanın kadınların görünmeyen emeğini görünür hale getirme sürecinde önemli bir araç olduğunu ortaya koymuştur. Instagram’da fenomenler tarafından paylaşılan gündelik hikâyeler, bireysel farkındalığı güçlendirmekte, dayanışma ağları yaratmakta ve patriyarkal toplumsal cinsiyet normlarını sarsıcı biçimde sorgulayan dijital direniş pratikleri üretmektedir.

Kaynakça

- Acar-Savran, G. & Demiryontan, N.T. (2022). *Kadının Görünmeyen Emeği*. İstanbul: Pasifik Ofset.
- Agarwal, B. (1994) Gender, resistance and land: Interlinked struggles over resources and meanings in South Asia, *The Journal of Peasant Studies*, 22:1, 81-125, DOI: 10.1080/03066159408438567
- Aktaş, G. (2013). Feminist Söylemler Bağlamında Kadın Kimliği: Erkek Egemen Bir Toplumda Kadın Olmak. *Edebiyat Fakültesi Dergisi*. 30(1). 53-72.
- Awad S. H., Wagoner B. & Glaveanu V. 2017, “The Street Art of Resistance”. Eds. N. Chaudhary, P. Hviid, G. Marsico & J. W. Villadsen, *Resistance in Everyday Life*. New York, 161 – 181.
- Aydoğan, F., & Kırık, A. M. (2012). Alternatif Medya Olarak Yeni Medya. *Akdeniz Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*(18), 58-69.
- Baaz, M., Lilja, M., Schulz, M., & Vinthagen, S. (2016). *Defining Resistance: Possible entrances to the study of subversive practices*. *Alternatives: Global, Local, Political*, 41(3), 137–153.
- Banet-Weiser, S. (2018). *Empowered: Popular feminism and popular misogyny*. Duke University Press.

- Beauvoir, S.D. (1980). *Kadın Nedir?* (Çev.Nejla Kalkavan). İstanbul: Metis Yayınları
- Berktaş, F. (2011). *Toplumsal Cinsiyet Çalışmaları*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi (AÖF).
- Bivens, R., & McDonald, K. (2021). *Instagram as a feminist platform: Visual narratives and collective empowerment*. *New Media & Society*, 23(5), 849-865.
- Boyd, D. (2014). *It's Complicated: The Social Lives of Networked Teens*. Yale University Press.
- Bulut, E., & Yeşilyurt, A. (2023). Delivery workers' visibility struggles: Weapons of the gig, (extra)ordinary social media, and strikes. *Convergence*, 30(1), 450-470. <https://doi.org/10.1177/13548565231188415>.
- Butler, J. (1990). *Cinsiyet Belası: Feminizm ve Kimliğin Altüst Edilmesi*.(çev. Başak Ertür). İstanbul: Metis Yayınları.
- Chen, G. M., Pain, P., & Barner, B. (2018). "Hashtag feminism": Activism or slacktivism? In D. Harp, J. Loke, & I. Bachmann (Eds.), *Feminist approaches to media theory and research* (pp. 197–218). Palgrave Macmillan. https://doi.org/10.1007/978-3-319-90838-0_14
- Clark-Parsons, R. (2019). *Building a Digital Girl Army: The Cultivation of Feminist Safe Spaces Online*. *New Media & Society*, 21(6), 1181-1196.
- Clark, R. (2016). *Hope in a hashtag: The discursive activism of #WhyIStayed*. *Feminist Media Studies*, 16(5), 789-805.
- Creswell, J. W. (2014). *Araştırma Tasarımı: Nitel, Nicel ve Karma Yöntem Yaklaşımları*. (Çev. Selçuk Beşir Demir). (4. baskı). İstanbul: Eğiten Kitap Yayınevi.
- Çakır, S. (2011). *Feminist Tarih Yazımı: Tarihin Kadınlar İçin, Kadınlar Tarafından Yeniden İnşası*. Koç Üniversitesi Yayınları. 505-533
- Çalışkan, M. & Mencik, Y. (2015). Değişen Dünyanın Yeni Yüzü: Sosyal Medya. *Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi*. 50. Sayı. 254-277
- Çelik, H., & Ekşi, H. (2013). Söylem Analizi. *Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 27(27), 99-117.
- Dedeoğlu, S. (2000). *Toplumsal Cinsiyet Rollerini Açısından Türkiye'de Aile ve Kadın Emeli*. *Toplum ve Bilim Dergisi*. 86. Sayı. 139-170.
- El-Kholy, H. A. (2002). *Defiance and Compliance: Negotiating Gender in Low-Income Cairo*, Berghan Books, New York, Oxford.

- Ellefsen, R. & Sandberg, S. (2021). A repertoire of everyday resistance: young Muslims' responses to anti-Muslim hostility. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 48, 2601 - 2619. <https://doi.org/10.1080/1369183X.2021.1894913>.
- Fiske J. (2005). *Reading the Popular*. Routledge, London and New York.
- Fiske, J. (2021). *Popüler Kültürü Anlamak*. (Çev.Süleyman İrvan). Ankara: Pharmakon
- Fiske, J. (1994). *Media Matters: Race And Gender in U.S. Politics*. Minneapolis: University of Minnesota Press.
- Foucault, M. (1978). *Cinselliğin Tarihi: Cilt 1: Giriş*. New York: Pantheon Books.
- Freelon, D. (2020). "Social Media Activism: Beyond Hashtags." *Media and Communication Studies Review*.
- Gedik, E. (2020). Dünyada ve Türkiye'de Dijital Feminizm İncelenmesi: Gençlerin Dijital Aktivizm Deneyimleri. *Toplum Ve Kültür Araştırmaları Dergisi* (5), 123-136.
- Gray, H., & Sweeney, A. (2020). Voices in the digital age: Women's activism on social media platforms. *Feminist Review*, 125(2), 113-128.
- Günay, G., & Bener, Ö. (2011). Kadınların Toplumsal Cinsiyet Rollerini Çerçevesinde Aile İçi Yaşamı Algılama Biçimleri. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 153(153). <https://doi.org/10.20296/tsad.36267>
- Haraway, D. (1991). *Simians, Cyborgs, and Women: The Reinvention of Nature*. Routledge.
- Hochschild, A. R. (1983). *The Managed Heart*, University of California Press
- Hollender, J.A. & Einwohner R. L. (2004). *Conceptualizing Resistance*. *Sociological Forum*. 19 (4). 533-554
- Jenkins, H. (2016). *Convergence Culture: Where Old and New Media Collide*. New York University Press.
- Johansson A. & Vinthagen S. (2020). *Conceptualizing Everyday Resistance: A Transdisciplinary Approach*, New York and London.
- Johansson, A. & Vinthagen, S. (2014). "Dimensions Everyday Resistance: An Analytical Framework". *Critical Sociology*, 1 – 19. doi:10.1177/0896920514524604.
- Jost, J., Barberá, P., Bonneau, R., Langer, M., Metzger, M., Nagler, J., Sterling, J., & Tucker, J. (2018). How Social Media Facilitates Political Protest: Information, Motivation, and Social Networks. *Political Psychology*, 39, 85-118. <https://doi.org/10.1111/POPS.12478>.

- Kaya, Ş. (2018). *Kadın ve sosyal medya*. Gaziantep University Journal of Social Sciences 17(2), 563-576.
- Laughey, D. (2010), *Medya Çalışmaları: Teoriler ve Yaklaşımlar*, Ali Toprak (çev.), Kalkedon Yayınları: İstanbul.
- Mathison, S. (2019). Resistance in the Quotidian Life: With Special Attention to Daily Life in Schools. *Cultural Logics: Marxist Theory & Practice*, 23, 55 – 67.
- McKinley, C. E., Liddell, J. & Lilly, J. (2021). All Work and No Play: Indigenous Women "Pulling the Weight" in Home Life. *The Social service review*, 95(2), 278–311. <https://doi.org/10.1086/714551>
- Nartey, M. (2024). Women’s voice, agency and resistance in Nigerian blogs: A feminist critical discourse analysis. *Journal of Gender Studies*, 33(4), 418 – 430.
- Numan, N. (2017). Duygusal Emek: Bir Literatür Değerlendirilmesi. *International Journal Entrepreneurship and Management Inquiries Dergisi*. 1(1). 29-39
- Oakley, A. (1974). *Housewife*. London: Penguin Books.
- Olubunmi, A. P. (2015). The Ambiguous Power of Social Media: Hegemony or Resistance?. *New Media and Mass Communication*, 33, 1 – 9.
- Özkaplan, N. (2009). Duygusal Emek ve Kadın İşi/Erkek İşi. *Çalışma ve Toplum*. 2009/2. 15-24.
- Schultz, T. (2018). Digital solidarity: How social media empowers women’s activism against gender norms. *Journal of Feminist Media Studies*, 10(3), 245-260.
- Scott, J. C. (2019). *Tahakküm ve Direniş Sanatları: Gizli Senaryolar* (Çev. E. Sarıoğlu). Koç Üniversitesi Yayınları.
- Sönmezer, Z. & Ilgaz Büyükbaykal, A. C. (2024). Dijital Medya ve Teknolojinin Kolektif Kullanımı. *Turkish Online Journal of Design Art and Communication*, 14(3), 753-762.
- Sultana, A. (2019). Ataerkillik ve kadının ikincilliği: Kuramsal bir analiz (S. Altay, Çev.). *e-Şarkiyat İlmi Araştırmalar Dergisi (Journal of Oriental Scientific Research)*, 11(1), 417–427.
- Şakrak, B. E. (2020). *Dizi filmlerde toplumsal cinsiyet bağlamında kadının temsili: “Kadın” dizisi*. *Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisi*, 8(22), 420–434.
- Tong R. & Botts, T.F. (2021). *Feminist Düşünce*. (Çev. Beyza Sumer Aydaş). İstanbul: Sel Yayıncılık/Kadın Kitaplığı

- Turiel, E. (2003). Resistance and Subversion in Everyday Life. *Journal of Moral Education*, 32, 115 - 130. <https://doi.org/10.1080/0305724032000072906>.
- Tufekci, Z. (2017). *Twitter ve Göz Yaşartıcı Gaz: Ağla Tanımlanan Protesto Eylemlerinin Gücü ve Zayıflığı*. İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları.
- Ufuophu-Biri, E. & Ojoboh, L. (2017). Social Media as a Tool for Political Resistance: Lessons from the Arab Spring and the Nigerian Protests. *Academic Journal of Interdisciplinary Studies*, 6, 61 - 66. <https://doi.org/10.5901/ajis.2017.v6n1p61>.
- Uzun Yedekci, E. (2025, Mart). Dijital emek ve hashtag feminizmi. In Düzce Üniversitesi Toplumsal Cinsiyet Sempozyumu III: Bildiri özetleri kitabı (s. 163–164). Düzce Üniversitesi.
- Uzun Yedekci, E., & Aydoğan Boschele, F. (2022). Sosyal Medyada Dişil Söylemin İnşası: Instagram Örneği. *Uluslararası Kültürel ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 8(2), 118–140. <https://doi.org/10.46442/intjcss.1175299>
- Uzunoğlu, A. (2022). Yeni toplumsal hareketler ve dijital medya. *Nosyon: Uluslararası Toplum ve Kültür Çalışmaları Dergisi*, 9, 81-95.
- Ünlü, S. (2024). Ev içi Ücretsiz Emeği Cumhuriyet'in Kadın İdealiyle Okumak. *Kadem Kadın Araştırmaları Dergisi*, 10(1), 1-24.
- Valenzuela, S. (2013). Unpacking the Use of Social Media for Protest Behavior. *American Behavioral Scientist*, 57, 920 - 942. <https://doi.org/10.1177/0002764213479375>.
- Yanık, C. & Öztürk, M. (2014). Toplumsal hareketlerin dönüşümü üzerine bir değerlendirme. *Mukaddime*, 5(1), 45-63.